

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

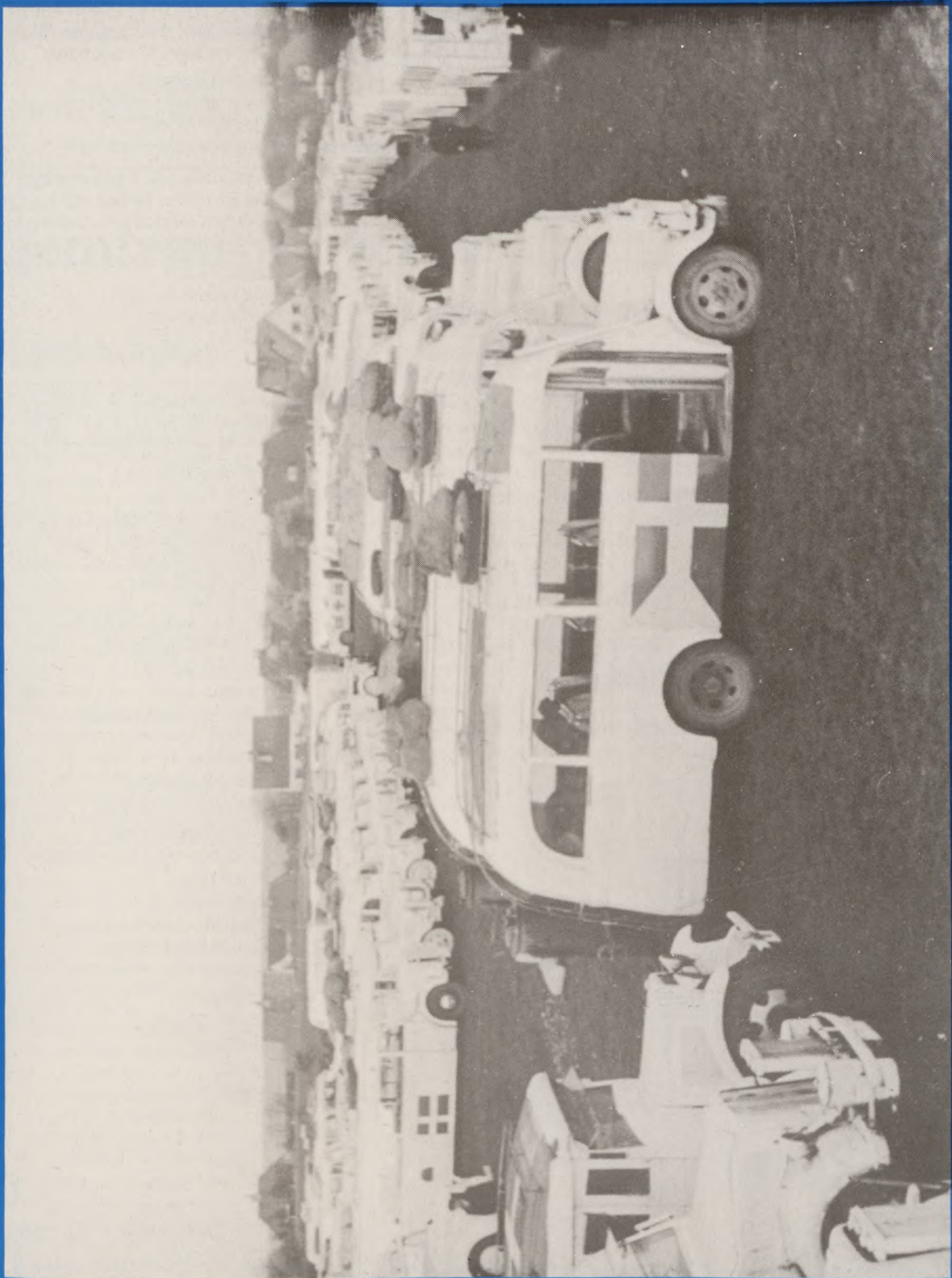
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

APRIL
1979
Nummer 2

Jyllandskorpset samlet i Padborg 19. april 1945.

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til fondens formand, general F. B. Larsen, Kongstedgården, 4293 Dianalund.

Henvendelse ang. ferie hjemmet på Køgnæs rettes til skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men i øvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bosiddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens paragraf 14 skal de midler, fonden har stillet til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. - Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres far ville have givet dem, hvis han var blevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande - og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: General Fl. B. Larsen, Kongstedgården, 4293 Dianalund.
Tlf. (03) 56 02 07.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,
Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 86 22.

Kasserer: Bankprokurist Olav Holst, Bengtassevej 6, 2900 Hellerup.
Tlf. (01) 62 77 80.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.
Tlf. (06) 81 07 09.

Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen,
Onsgårdsvej 17, 2900 Hellerup. Tlf. (01) 61 18 91.

Den øvrige bestyrelse består af:

Skræddermester Povl Brandt
Gierupvej 19, 2610 Rødovre
Tlf. (02) 91 13 72

Overlærer Preben Feddersen
Caroline Amalievej 11
5874 Lundeberg, Hesselager
Tlf. (09) 25 14 77

Overpostbud E. Holger Grome
Tårnby Torv 24, 2770 Kastrup
Tlf. (01) 50 33 86

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslet
Tlf. (04) 44 76 04

Rektor Paul Holt
Præstevangsvej 35, 8210 Århus V
Tlf. (06) 15 48 05

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. (07) 12 11 84

Oberst K. Kjeldsen
Rollosvej 3, 5200 Odense V
Tlf. (09) 16 86 03

Tandtekniker Leo Kærø
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. (06) 27 04 28

Arkitekt Ove Chr. Lembcke
Brødregade 19, 8900 Randers
Tlf. (06) 42 51 30

Kontorchef O. Olesen
Leonorasvej 8, 9000 Hasseriis, Aalborg
Tlf. (08) 18 04 51

Redaktør Johs. Rasmussen
Omkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. (05) 82 65 72

Provst Poul Riis
Herrestræde 1, 4200 Slagelse
Tlf. (03) 52 05 33

Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. (02) 48 56 74

Fhv. justitsminister Knud Thestrup
Rosenvængets allé, 10, 3, 2100 Kbh. Ø
Tlf. Øbro 41 72

Bladet

**Pigtraad -
Gestapofangen**

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november)

ABONNEMENT

Bengtassevej 6, 2900 Hellerup.
(01) 62 77 80.
Giro 9 31 54 54.

Eventuelle fejl i besørgelsen af bladet rettes lettest og hurtigst ved henvendelse til udleveringspostkontoret.

ANNONCER

Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09.

Ved indbetaling af gaver benyttes girokonto nr. 6 45 30 58.

REDAKTION

Johs. Fosmark,
(ansvarshavende).
Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg.
(06) 81 07 09.
Frode Toft,
St. Kongensgade 63,5,
1264 København K.
(01) 15 59 57.

TRYK

Fjerritslev Avis Offset.

INDHOLD:

Hjemtransporterne	31
Den egentlige befrielse	33
Da Mindelunden blev til	34
Åbent brev til TV om Holocaust	35
Runde dage	36
Godt at vide	39
Fangetransport i bomberegner	40
Der er forskel	42
Et besøg	47
Mauthausen	49
Foreningerne	51-56
Mindeord	57
Bøger	58
Adresseliste	60

De efterfølgende numre af vort blad udkommer 15/6 og 15/8. Stof fremsendes 4 uger før de nævnte dage.

Pigtraad - Gestapofangen

NR. 2

APRIL 1979

32. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af dansk fanger fra
Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen . Landsforeningen
Gestapo-Fangerne . Hannover-Stöcken-gruppen . Horserød-Foreningen . Landsforeningen af kz-fanger fra
Neuengamme . Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

Hjemtransporterne

Jyllandskorpset

Af Bjørn Nielsen, værkfører i CBU-korpset og kolonneleder i Jyllandskorpset.

Betegnelsen Jyllandskorpset dækker en organisation, som kontreadmiral Carl Hammerich oprindelig havde tænkt oprettet og klargjort til at blive sat ind, når det store tyske sammenbrud kom. Korpsets opgave skulle være at bjerge norske og danske fanger i tyske fængsler og KZ-lejre ud af ragnarok. Det var tanken, at de nødvendige bilkonvojer fortrinsvis skulle bestå af de store fiskebiler, der gik i pendulfart mellem Esbjerg og andre jyske fiskerbyer og Tyskland.

I februar 1944 blev den norske gesandt i Stockholm, Niels Chr. Dittleff, orienteret om disse planer, som han tilsagde sin støtte. Det samme gjorde departementschef H. H. Koch, hvilket var så meget mere betydningsfuldt som H. H. Koch ikke kun var den førende i de danske bestræbelser for hjælp til fangerne, men på dette tidspunkt også gennem sine forbindelser til det daværende departementchef-styre i stand til at skaffe de nødvendige pengemidler.

I august 1944 var H. H. Koch og kontreadmiral Hammerichs norskfødte frue, Børg-hild Hammerich, sammen i Stockholm for at formidle de nødvendige kontakter.

Carl Hammerich skulle ikke selv opleve realiseringen af sin tanke om dette korpset. Den 21. marts 1945 dræbtes han under taget på Shell-huset i København, hvor han sad arresteret, da Royal Air Force angreb det dér etablerede Gestapo-hovedkvarter. Han ofrede sit liv som gidsel, men ikke forgæves: Ødelæggelsen af Shell-huset satte en stopper for Gestapos optrævelse af den danske modstandsbevægelse.

Men Carl Hammerichs tanker om et Jyllandskorpset levede videre og udvikledes. Børge Outze har nævnt, at korpset var tænkt som et bevæbnet korpset af militære, men H. H. Koch hævder heroverfor, at noget sådant aldrig havde været Hammerichs mening. Og Jyl-

landskorpset fremstod da heller ikke i nogen sådan militant skikkelse, da det omsider på basis af manges fælles og ofte improviserede arbejde med korpstanken var en realitet.

Da man i april 1945 oplevede det i sin fulde udfoldelse, bestod det af fiskebiler, DSB-busser, private turistbusser, lastvogne af mange slags samt det efterhånden noget primitive rullende materiel fra det på dette tidspunkt eneste tilbageværende danske uniformerede statslige korpset, CBU.

Samlingen etableredes ved daværende luftværnschef E. Schrøders fjernskrivermelding til luftværnscheferne i de jyske byer Vejle, Viborg, Toftlund, Horsens, Ringkøbing og Århus. Meldingen gik ud på at fremskaffe det størst mulige antal rutebiler, om nødvendigt måtte bilerne tages fra de endnu eksisterende ruter, som da midlertidigt måtte nedlægges. De køreklare rutebiler skulle så vidt muligt

være i Padborg torsdag den 19. april inden kl. 12. Af sikkerhedsmæssige grunde skulle alle vognene ved udkørselen fra Danmark være hvidmalede og forsynede med Dannebrogssflag på taget og på siderne.

Statsbanernes trafikchef P.E.N. Skov beordrede sine rutebiler sydover, og driftsleder Lorentzen, Sønderborg, flyttede sit kontor til Padborg og skaffede forsyninger af olie, benzin, vand, brænde og hvad vognene ellers måtte have med for at kunne køre de lange distancer. DKB - Danske Kvinders Beredskab - i Kruså og Padborg alarmeredes og serverede nat og dag bjerge af mad til ankomende og afgående mandskab. I Kruså mejeri var man leverandør af varmt af enhver art.

Den hele egn var i aktivitet. Det danske seruminstitut forvalter etablerede sig med sit personale i fiskeriinspektionens lokaler og skaffede noget nær alt, fra øl og brændevin til kort og kompasser, så det blev muligt at finde rundt langs de tyske landeveje - vejafmærkninger og tankstationer var jo midlertidigt ude af drift!

I dag kan det måske være svært at begribe, at man selv måtte medtage *alt*, endog vand.

Danske Røde Kors-køretøjer i Wernigerode i april 1945.

Lazarettog henter kvindelige fanger i Padborg.

■ Og så kortes der til KZ-lejrene (Jyllandskorpset havde også allerede tidligere deltaget i transport af Røde Kors-pakkerne. Se oversigten i artiklens sidste afsnit).

Ved karantænestationen, som nu havde fået alle rammer sprængt, afvikledes de fleste aktiviteter: modtagelse af alle, der kom syd fra, lægehjælp, iklædning, trøst og vejledning - og endelig videresendelsen af de bjærgede, enten ad landevejene gennem Danmark og videre til Malmø eller med de lazarettog, som etableredes. Dansk Røde Kors havde en afdeling på stedet og formidlede såvel timelig som åndelig styrkelse til de bjærgede, med baronesse Fritze Wedell-Wedelsborg, der var leder af Padborg-kontoret, som stedets gode and.

Og der var nok brug for sådan styrkelse, thi på de lange veje i Tyskland truedes alle i konvojerne bestandig af dag- og natjagerne.

■ Denne hjemtransport fra Nazi-Tyskland i yderste øjeblik kan - når Danmarks størrelse tages i betragtning - med rette sammenlignes med den engelske evakuering af hæren ved Dunkerque i 1940.

Hele apparatet kom i gang og fungerede, drevet af trangten til at hjælpe og i forståelse af opgavernes fornuftigste løsning. Der blev ikke ofret meget papir, ikke underskrevet mange kvitteringer, ikke råbt ret mange kommandoråb ved disse affærsers løsning. Det er værd at betænke, nu 34 år efter. Der var noget at lære: tillid til de medvirkende under en stor opgaves løsning.

Gennem de bitre tårer over de mange, som ikke oplevede befrielsen, lyser trods alt de lykkeligt gennemførte ekspeditioner gennem nazismens umenneskelige malstrøm med det improviserede Jyllandskorps' gamle køretøjer som en klar stjerne i de fem års sorte middelaldermørke. Nu 34 år efter, da de fleste medvirkende er gået bort, har den ikke mistet sin glans.

OVERSIGT OVER JYLLANDSKORPSETS INDSATS OG KØRSLER

3. december 1944 udsendtes 4 rutebiler, 4

ambulancer, 1 lastbil med påhængsvogn og 1 personbil.

I december 1944 gennemførtes en transport til Dachau, i januar 1945 en transport til Buchenwald og to til Neuengamme, i februar 1945 transporter til Mühlberg, Berlin, Danzig, Neuengamme og Torgau, i marts 1945 transporter til Berlin, Buchenwald, Neuengamme og Mühlberg. I dagene 9.-11. marts passerede Folke Bernadottes svenske Røde Kors-ekspedition Danmark og begynder arbejdet i Tyskland.

■ Den 1. april afgik 31 danske køretøjer fra Jyllandskorpset til Tyskland for at slutte sig til Bernadottes hovedkvarter i Friedrichsruhe, og i dagene 3.-4. april afgik yderligere 67 danske køretøjer til Friedrichsruhe.

Den 6. april blev ca. 600 danske politifolk bragt »hjem« til Frøslev-lejren, og den 8. april blev ca. 100 norske kvindelige fanger og en enkelt dansk kvinde bragt til Sverige.

Den 17. april sendte Jyllandskorpset på ny

30 køretøjer til Friedrichsruhe, og den følgende dag foretoges to transporter.

Den 20. april afgik 104 danske køretøjer til Neuengamme, Lübeck og Hamburg, og i de følgende dage foretoges yderligere transporter til og fra Lübeck, Kiel, Ravensbrück, Slesvig og så sent som den 27. april fra Wismar.

Den 3. maj 1945, inden den tyske kapitulation, foretoges et forgæves forsøg på at hjembringe en svensk Røde-Kors-officer, der var alvorligt såret.

Under hele fangeperioden blev der af korpsets vogne transporteret 137.280 pakker til norske og danske deporterede. I krigens sidste uger blev ca. 22.000 kvindelige og mandlige fanger af forskellige nationaliteter transporteret fra Tyskland til Danmark og for de flestes vedkommende videre til Sverige.

RYVANGEN DEN 4. MAJ

Der er lagt følgende plan for dagen: Kl. 10 lægger skolebørn fra Bispebjerg skole blomster på hver enkelt grav.

Kl. 19 tændes projektøren på fællesmonumentet og fakler på hver grav og ved hver mindeplade og ved pelotonerne - godt 500 ialt.

Den efterfølgende time er der seriøs sang og musik ved blæserne og ved Zahles Skoles Kor.

Blæserorkestret spiller under direktion af Willer Rasmussen og koret synger under direktion af Minna Hess-Thaysen.

Der kan parkeres på Tuborgvej samt på den nye parkeringsplads, der har plads til 60 personbiler samt nogle busser. Man kører dertil ad slugten lige før jernbaneviadukten.

Ved grænsen 5. maj 45. Repræsentant for herrefolket på vej hjem til »riget«.

DEN EGENTLIGE BEFRIELSE -

Af domprovst O. C. Lindegaard, Haderslev

Glæden over Danmarks befrielse må ikke få lov at blive overskygget af de alvorlige problemer, der i dag - 34 år efter - truer vor eksistens som mennesker og som folk.

Der er al grund til, at vi lader os inspirere af den kampånd, der prægede de onde år fra 1940-45, og af det lyssyn, der bredte sig i befrielsesdagene i maj 1945, til at gå i kast med de problemer, der i disse år tårner sig op for os. Både nationalt og internationalt, økonomisk og militært, socialt og kulturelt synes vi i dag at stå over for så store vanskeligheder, at det måske ikke er til at undre sig over, at nogle giver op med et: »Hvad kan det nytte?« - Da skal vi huske, at hvis den samme selvopgivelsens ånd havde rådet i årene 1939-45, så havde vi ikke i dag levet i et frit Danmark med en for de fleste nu selvfølgelig ret til frit at tænke, tro og tale.

■ Det var bl.a. disse fundamentale menneskerettigheder, der blev kæmpet for, og som kostede så mange, især unge, livet. En dyr pris blev betalt for den åndelige og politiske frihed, som vi i dag nyder. Derfor bør vi se op til vor demokratiske livsform som et kosteligt til vor demokratiske livsform som et kosteligt gode, som vi stadig må stå vagt om. For demokratiet som livsform og styreform er ingen selvfølge. Det skal vindes hver dag, ikke blot inden for statens og kommunens styre, men også på vore arbejdspladser, ja, mand og mand imellem.

Demokratiet forudsætter, at mennesker med forskellige meninger og synspunkter respekterer hinanden som medmennesker. Derfor er det tragisk gang på gang at være vidne til, at de demokratiske frihedsrettigheder misbruges, så mennesker, f.eks. ved massemediernes hjælp, i læserbreve eller TV-interviews, lyver hinanden alt ond på og frakender hinanden menneskeværd. Ideologi står i dag atter mod ideologi ud over Europa, og kampmidlerne er de gammelkendte fra 30'erne: Løgn og undertrykkelse, ja, terror og mord.

■ I denne kamp står demokraten svagt, for hans ideal er jo, at enhver skal have lov til at trykke sig og udfolde sig under ansvar. Den ægte demokrat kommer først ud ad døren, når ideologerne tiltager sig magt til at knægte anderledes tænkende og nægte dem eksistensberettigelse.

Vist trænger samfundet til reformer, og det er bestandig nødvendigt at protestere mod uretten. Men bestandig findes der privile-

gerede, som blot kæmper for at bevare deres privilegier. Og bestandig opstår der revolutionære bevægelser, som blot vil revolutionen for revoltens skyld eller for selv at opslå sig som tyranniske magthavere. Begge parter begår skæbnesvangre fejl. De privilegerede overser den uret, som deres privilegier er skyld i. Præsident Kennedy, som selv hørte til de privilegerede, forstod det. Derfor kunne han sige med vægt: »Det samfund, der gør fredelige revolutioner umulige, gør voldelige revolutioner uundgåelige!« - Og de revolutionære fejler ved at forveksle det ny samfund, som de kæmper for, med sig selv. Begge parter mener at have forpagtet sandheden, og derfor er ethvert middel, endog volden og terroren, i deres øjne berettiget for at nå målet: Den totale gennemførelse af deres eget samfundssystem, deres egne ideer om, hvordan samfundet bør indrettes.

■ Også fra kirkehistorien kender vi talrige af sådanne bevægelser, som forveksler kristendom med deres egen uforgribelige livsanskuelse, og som i Jesu navn pinte og brændte anderledes troende til døde. Hvis man mener, at ulykken blot er den, at det er en forkert ideologi eller livsanskuelse, som moderne stater hylder, og at det bare kommer an på, at det bliver den rigtige livsanskuelse, som staten sætter sig for at få gennemført i folkets liv, så viser historien os alt for tydeligt, at hverken kristelige eller ateistiske livsanskuelser yder os nogen garanti for, at de ikke ender med at tyrannisere os, hvis deres ledere får magt.

Det var mod en tyrannisk totalitær livsanskuelse, kampen stod i Europa i 1939-45, og kampen er ikke forbi. Det ser ud til, at hver ny generation er nødt til at ruste sig til forsvar for menneskets ret til frit at tænke, tro og tale, frit at forme sin tilværelse under ansvar over for vor næste, og sætte en grænse for statens magt over kroppe og sjæle. - Men hvor går denne grænse?

■ Det kan vi få et svar på gennem evangelieteksten fra Mattæus kap. 22, 15-22: »Giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er.«

Nogle lovstrenge jøder, der havde en fasttømret livsanskuelse, og som vidste alt om, hvad man måtte og ikke måtte, forsøger at fange Jesus i ord ved at spørge ham: »Er det tilladt at give kejseren skat?« Jesus undgår i første omgang fældnen ved at svare: »Vis mig en af jeres mønter.« Selv havde han jo ingen

penge. De rækker ham en sølv mønt med et portræt af den romerske kejser, besættelsesmagtens øverste og mægtigste, som gjorde krav på at blive tilbedt som en gud af hele den da kendte verden.

»Hvis billede er det?« spørger Jesus, som om han ikke vidste det. »Det er naturligvis kejserens,« indrømmer de lovkyndige jøder og føler efterhånden, at de er ved at blive fanget i deres eget net. »Jamen, hvis det er kejserens mønt, så giv I ham den igen,« siger Jesus og tilføjer: »Og giv så Gud, hvad Guds er!«

I den græske grundtekst kan det ord, vi oversætter ved »give« også betyde »tilbagebetale«. Når man erindrer dette, bliver meningen endnu tydeligere. De skal ikke give kejseren, altså staten, noget som helst. Det at betale sin skat, det er ikke et offer til staten. Men den, der tjener penge på en eller anden måde, må naturligvis betale for de fordele, han har af statens montsystem og af de goder, som staten sørger for, og som gør det muligt at producere og handle og tjene penge: Uddannelsessituationer, trafiksystem, sundhedsvæsen, o.s.v. Alt det må vi naturligvis betale for, hvis vi ikke vil snylte på samfundet.

Jesus har dermed ikke sagt, at man skal underkaste sig staten i underdanighed, endside tilbede kejseren. Han siger blot aldeles nøgternt, at man naturligvis skal betale, hvad man skylder, også det man skylder kejseren.

■ Og med det efterfølgende ord: »Giv Gud, hvad Guds er,« sætter Jesus så også grænsen for, hvor meget et menneske skylder kejseren (eller staten). Hvis staten forlanger at blive tilbedt som en guddom, så sig nej. Hvis staten vil bestemme, hvad du skal tænke eller tro, så gør oprør. Giv kejseren, hvad der er hans på kroner og ører, og giv så Gud, hvad der tilhører Gud, det vil sige dig selv, din glæde og din sorg, hele dit liv, som Gud gav dig til låns som betroet gods. Hele din tilværelse er jo et under, som du ikke selv har gjort noget til eller har magt over. Gud skabte dig i sit billede, og i dåben skrev Han sit navn i dit hjerte, så du i al evighed tilhører Ham som et barn af Hans rige.

»Giv Gud, hvad Guds er,« det er ikke et krav om offer, men det er den egentlige befrielse at kunne gøre det. Den, der ved, at hans liv er i Guds hånd, har intet at frygte. Det så vi af de afskedsbreve, unge 18-19 årige skrev til deres forældre få timer, før de blev henrettet i Ryvangen. Den, der giver sig Gud i vold, er fri til at elske og handle og gøre godt - også i et frit Danmark.

Så giv da kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er!

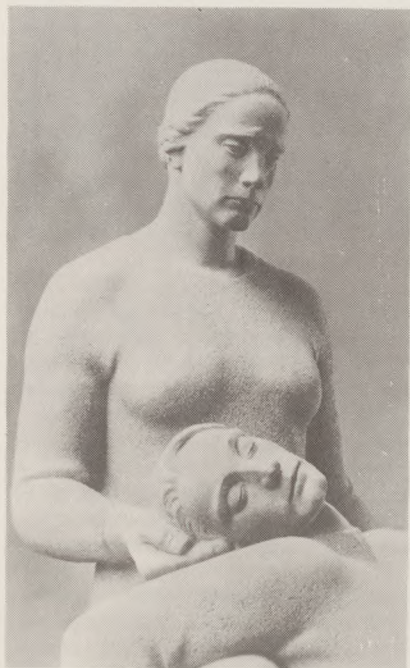
O. C. Lindegaard

Kammeraternes Hjælpefond

er raske kammeraters hilsen til de syge

DA MINDELUNDEN BLEV TIL

Ejner Lauridsen, gennem en menneskealder Ryvangens vogter, fortæller:

Mange af Pigtraad-Gestapofangens læsere oplevede ikke den aften, da frihedsbudskabet lød fra London for første gang, men for os, der oplevede det, var det den skønneste aften i vort liv.

Mange af dem fra fangelejrene kom langt senere hjem. Mange af dem var så syge eller stærkt medtagne af deres ophold, at de ikke fik lov til at opleve, da de lyse nætter kom til Danmark.

Ingen er dog siden kommet mere i Mindelunden, men de kunne ikke følge

dens tilblivelse, og derfor skal der her fortælle nogle spredte erindringer.

■ I sommeren 1945 var mange af frihedskampens ofre blevet begravet i Mindelunden, der, hvor tyskerne havde henkastet dem, efter at de havde skudt dem. Tyskerne havde dog højtideligt lovet, at de døde skulle blive begravede med behørig legitimation, men ingen af løfterne blev holdt.

Det var derfor nødvendigt med et omfattende identifikationsarbejde. Dette arbejde blev udført i sommeren 1945, og det blev ledet af daværende fuldmægtig i kirkeministeriet E. Løve.

Efterhånden kom det store gravfelt i orden, og der manglede kun gravstenene. De blev hentet fra Bornholm, og det var sandsten, der blev hentet op fra bunden af Neksø havn.

På det tidspunkt var Arne Sørensen kirkeminister, og han havde hos billedhuggeren Axel Poulsen bestilt det store monument, som nu er midtpunktet derude, og man må sige, at det er et smukt og værdigt mindesmærke.

■ Monumentet havde allerede været i arbejde gennem nogen tid, og det var vist egentlig tænkt anbragt ved grænsen

i Sønderjylland for at hædre mindet om de soldater, der faldt, da okkupanterne veltede ind over Danmarks grænse uden krigserklæring.

Men der kom et dramatisk efterspil, for Arne Sørensen havde glemt at spørge finansudvalget om lov, og hos flere af finansudvalgets medlemmer vakte denne selvrådighed megen vrede.

Den gamle parlamentariker, Bertel Dahlgaard, sagde således, at sådan kunne en minister ikke handle, og mente derfor, at skulle monumentet op, kunne Arne Sørensen selv betale det af sin egen pengepung.

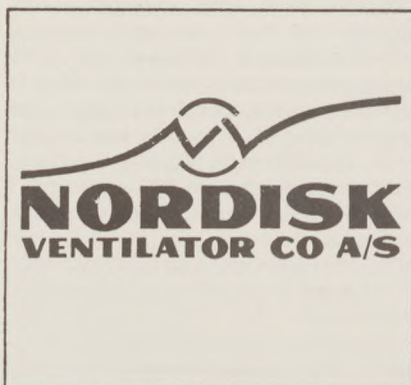
Mest var man stemt for at lade udskrive en konkurrence, for så kunne alle kunstnere deltage med udkast.

Imidlertid gik Dahlgaard af som minister, og Carl Hermansen blev den nye kirkeminister. Han inviterede hele finansudvalget på en tur til Axel Poulsens atelier i Hellerup for at de dér kunne se monumentet. Det var naturligvis ikke hugget færdigt, men det stod der i ler, så man kunne udmærket få et indtryk af det. Så gled sagen i orden efter en beskeden frokost på det nu nedlagte la Reine på Sotorvet. Det var især den socialdemokratiske formand for finansudvalget, Holger Larsen fra Vejle, der fik sagen til at glide.

■ Fra vort broderland Norge fik vi som gave en stor granitklods, og Axel Poulsen kunne endelig begynde at gøre sit arbejde færdigt. Det tog 4 år, og han anbragte selv dette smukke værk, hvor det nu står.

Mangen en aften kom han og sad i Mindelunden og nød stilheden og betragtede sit livsværk.

Ja, dette var lidt om forberedelserne, men der var mange små og store ting, der skulle ordnes, før man kunne indvi den færdige Mindelund.

TÅSTRUP REALSKOLE
ELMEALLE 17-21
2630 TÅSTRUP
TELEFON (02) 99 02 27

ÅBENT BREV TIL TV OM HOLOCAUST

Hr. programchef Lense Møller, Danmarks Radio. TV Byen Gladsaxe.

Jeg tillader mig herved ganske kort at kommentere filmen Holocaust og den panel-diskussion, der har været efter forevisningen.

Må jeg indledningsvis erindre om, at vor forening - forud for denne film - har henvendt os til radiorådsformand Ole Espersen, dels for at få filmen forevist, dels for at få det bedste resultat ud af en eventuel forevisning og efterfølgende diskussion.

Om Holocaust var en god eller dårlig film er ganske enkelt en forkert problemstilling.

En så grupovækkende skildring af nazismens forfølgelse og udryddelse af den jødiske befolkning i Europa, kan aldrig kaldes for en god film, men de egentlige handlinger i filmen, forfølgelsen, arrestationerne, deportationerne, gaskamrene, nedskydningerne, drabene, fornedrelsen og forhånelsen, forholdene i ghettoen, opstanden og solidariteten kan vi - der har års erfaring i tyske KZ-lejre og tugthuse - stå inde for, at det er i al sin grufuldhed sandheden, men det er langt fra hele sandheden, fordi filmen kun omhandler vore jødiske kammerater.

Jeg tænker her på den skæbne, der overgik de andre 6 millioner mennesker fra hele Europa og endda også udenfor Europa, der også blev myrdet og lemlæstet efter den samme recept.

Det drejer sig om fagforeningsfolk i det daværende Tyskland, socialdemokrater, kommunister, katolske og andre religiøse mennesker, politikere fra højre og venstre, spaniensfrivillige, krigsfanger - i særdeleshed fra Polen, Tjekkoslovakiet, Balkan, Sovjet-

unionen, men ikke alene herfra. Tusindvis af allierede krigsfanger og søfolk har lidt samme skæbne som vore jødiske kammerater.

Der er kilometervis af film om disse frygtelige forhold, som fascismen og nazismen har påført Europas befolkning. Filmene findes i de såkaldte østlande, og det skulle være muligt at få fat i dem, hvis Danmarks Radio ønsker dette.

Disse film er som Holocaust ikke gode film, men for at afsløre fascismen og nazismen i al dens umenneskelighed er de nødvendige.

■ Ideen med paneldiskussionen er god. En kollektiv diskussion om, hvad der foregår i vort samfund, kan virke som en god saltvandsindsprøjtning på en vaklende demokratisk opfattelse, men forudsætningen for en frugtbar diskussion er, at lederen af denne og diskussionsdeltagerne ikke behandler emnet overfladisk og abstrakt.

Sammensætningen af diskussionsdeltagerne viste klart, at ca. halvdelen af dem, enten ikke kendte til fascismen og nazismens forbrydelser mod menneskeheden eller også havde de ikke overvældende lyst til at beskæftige sig hermed.

Der var sågar endda deltagere, der gav udtryk for, at de kendt lige så lidt til fascismens og nazismens forbrydelser, som den vesttyske befolkning. På det punkt har jeg mine tvivl, men jeg er vel nødt til at undskylde de danske deltagere. De af den tyske befolkning - der har levet under nazityranniet og påstår, at de ikke kendte noget til KZ-lejre, jødeforfølgelse og mord på anderledes tænkende, de lyver simpelt hen.

Kurrejser til Bad Elster/ Brambach og Bulgarien

Vær god ved Dem selv. Når det gælder helbredet kan man ikke være for god mod sig selv.

ALT REJSERS kursteder har kvalificerede læger og de fleste kendte kurfaciliteter til behandling af en lang række »skavanker«.

Priserne er inklusive helpension, lægeundersøgelser og behandlinger.

BAD ELSTER OG BRAMBACH

2 af de kendteste kursteder i DDR-beliggende i rolige, naturskønne omgivelser.

Afrejser hver tredje uge fra 13/5. Pris for 3 uger fra kr. 2165,-.

LUKSUSKUR I BULGARIEN

Her er muligheden for at være rigtig god mod Dem selv. Hotel Varna er et svensk-bygget luksusotel beliggende i Druzba på en af Bulgariens smukkeste kyststrækninger.

Hotellet har alle faciliteter, og den moderne behandlingsafdeling findes i samme bygning.

Afrejser hver tredje uge fra 30/4. 2 og 3 uger. Priser fra kr. 2275,-

Program og indtegning hos

ALT REJSER

Vesterbrogade 6 D
1620 København V
Tlf. (01) 12 20 30

Esso
90 år
i Danmark

Runde dage

Men når for eksempel forfatteren Thorkild Hansen mener, at det eneste, der kan redde demokratiet fra fascismen og nazismen er kunsten, og at man bare skal spille Menuhin og Mozart, så må det opfattes enten som en total uvidenhed eller også en provokation mod de millioner af KZ-fanger og allierede soldater, der satte livet til for menneskenes frihed i Europa.

■ Hvordan kan det være, at man ikke i hele den paneldiskussion kom ind på, at fascismen og nazismen blomstrer endog meget stærkt i Vesttyskland og Italien og i øvrigt også i andre europæiske lande.

Hvordan kan man diskutere nazismen og ikke komme ind på spørgsmålet om Berufsverbot i Vesttyskland? Under nazityranniet måtte jøderne gå med jødestjerne. De blev smidt ud af deres arbejdspladser og forretninger og endte til sidst som vi så i filmen.

De vesttyske arbejdere, der i dag bliver ramt af Berufsverbot, bliver også smidt ud fra deres arbejdspladser, og derefter har de ingen mulighed for at få arbejde på nogen som helst offentlig arbejdsplads.

De jødiske kirkegårde og synagoger bliver skændet næsten dagligt - det kan læses i vesttyske aviser - ofte med en bemærkning om, at de ikke har fortjent bedre.

Hvordan kan man diskutere nazismen uden at komme ind på den farce, der er udfoldet af de vesttyske domstole med hensyn til afstraffelsen af de tyske krigsforbrydere? Man behøver ikke at søge til Chile, Sydafrika, Rhodesia, Spanien, Portugal eller England for at finde fascisme og nazisme. Den eksisterer fortsat og gror i vort naboland Vesttyskland, og det ser desværre ud til, at de siddende regeringer der er udmærkede fødselshjælpere for i hvert fald den såkaldte lille nazisme. Hvilken forskel der er på den og den store, er det vanskeligt at få øje på.

■ En fremtidig paneldiskussion om fascisme og nazisme må føres betydeligt mere realistisk. Det grundlag, som filmen gav, var godt nok, men diskussionsdeltagerne gik alt for let hen over det.

■ Hvis vi vil vide årsagen til, at filmen Holocaust ryster sindene i Europa og andre steder, så kommer man til at gå i dybden med at undersøge grundlaget for fascismens og nazismens opståen i Europa, men det vil måske give de tyske fabriks herrer, der lejede slavarbejderne fra de af Waffen SS-kontrollerede KZ-lejre en ubehagelig smag i munden.

Men jeg er måske for optimistisk, for alle tyskere handlede jo efter ordrer fra Hitler, og han er jo ikke i stand til at deltage i diskussionen.

Med venlig hilsen

Oskar Verner

Formand for Sammenslutningen af Danske fanger fra Frihedskampen 1940-1945.

Axel Hansen, Kastrupvej 115, 2300 Kbh. S (Neuengamme 54231) 80 år 15. april.

Villy Fuglsang, Samsøgade 39, 9000 Aalborg (Stutthof) 70 år 17. april.

Jørgen V. T. Toft, Svanevej 24, Rødby, (Buchenwald) 60 år 17. april.

Einar M. Dahl, Guldbergs Pl. 4, 2000 Kbh. N (Dachau 142572) 70 år 18. april.

Gunner Jensen, Østerbro 94, 9000 Aalborg (69057 Neuengamme) 60 år 23. april.

Karl Aage Frederiksen, Peder Skramsgade 31, 9000 Aalborg, 65 år 28. april.

Grethe Lorenzen, Stillundvej 2, 6621 Gesten, 60 år 28. april.

Thork. Huus Pedersen, Sønderupvej 43, 4242 Boeslunde, 60 år 29. april.

Heinrich Winter, Slotsherrensvej 43, 2720 Vanløse, 75 år 30. april (i mange år kasserer for Gestapofangerne, er bortrejst på dagen).

Gunner Christensen, Bjørnehøjsvej 14, 3390 Hundested (Neuengamme) 65 år 3. maj.

Rasmus Bonde Larsen, Marievej 7, 2740 Skovlunde, 75 år 5. maj (fmd. f. Erhvervshæmmede i København).

Jens Pedersen, Fyrrevej 7, 5591 Gelsted (Sachsenhausen 74309) 75 år 7. maj.

Halvor Thomassen, Torvegade 159, 6700 Esbjerg (Sachsenhausen 75112) 70 år 9. maj.

Jørgen Sigurd Madsen, Elmelundsvej 14, Klarskov, 4760 Vordingborg (Dachau 142614) 65 år 13. maj.

Anker Præst, Østre Sømarksvej 29, 70 år 15. maj.

Axel Willesen, Bernadottegården, Roskilde (Stutthof) 75 år 18. maj.

Karl Larsen, Padborgvej 25, 6330 Padborg (Neuengamme 54465) 80 år 19. maj.

Axel Aug. Larsen, Fagerlund, 3740 Svanke (Dachau 142607) 65 år 20. maj.

H. R. Skovlund, Brandesalle 10, 1956 Kbh. V (Neuengamme) 60 år 21. maj.

Hans Andersen, Onsgaardsvej 17, 2900 Hellerup (Buchenwald) 60 år 22. maj.

Ernst Holmgren Birk, Hr. Hennikkervej 6, 9000 Aalborg (25747 Stutthof) 75 år 23. maj.

Rob. Sartori, Gurrelund 1, 2660 Brøndby Str. (Stutthof) 65 år 23. maj.

Jens V. Thomsen, Hyben Allé 104, 2770 Kastrup (Neuengamme) 60 år 26. maj.

Alb. Larsen, Fiolgade 23, 3000 Helsingør (Sachsenhausen 75113) 75 år 28. maj.

Eigil Børge Nielsen, Musvågevej 11, 2400 Kbh. NV, 60 år 28. maj.

Eigil Jørgen Jørgensen, Ligustervej 9, Fløng (Buchenwald) 65 år 29. maj

Jørgen Nissen, Hollænderdybet 14, 2300 Kbh. S (Buchenwald) 60 år 29. maj.

Verner Christensen, Espely 42, 2610 Rødovre (Buchenwald) 60 år 29. maj.

Georg Boisen, Ved Vandløbet 25, 2700 Brønshøj (Neuengamme 60743) 65 år 6. juni.

Ejner Helmer Nørgård, Ringholmsvej 2, 9400 Nr. Sundby, 65 år 10. juni.

Erik Rose, Gullandsgade 2, 2300 Kbh. S (Buchenwald) 2300 Kbh. S, 65 år 14. juni.

Gunnar Elkjær Knudsen, Løget Høj 13, 7000 Vejle (Buchenwald) 65 år 15. juni.

Poul Christensen, Frederiksdalsvej 173, 2630 Virum (Neuengamme 60854) 70 år 16. juni.

Hans Bøjlund Sørensen, Skovparken 7, 6000 Kolding (Neuengamme 60835) 60 år 16. juni.

Knud Larsen, Nordhavn, H. H. Larsen og Søn, 7100 Vejle (Hannover-Stöcken 54572) 60 år 16. juni.

Børge Andresen, Stokkevad 6, 2850 Nærum (Frøslev) 60 år 25. juni.

Olaf Sondrup Andersen, Kobbelvænget 7, 2700 Brønshøj (Buchenwald) 65 år 29. juni.

Anders Døsing, København (Sachsenhausen 115354) 65 år 29. juni.

Ved en beklagelig fejl manglede i sidste nummer en fødselsdag: **Poul Karl Vallofeldt**, Birkedommervej 65, 2400 Kvh. NV der blev 65 år 2. marts. Han var medlem af Frie Danske og blev sammen med bl.a. Mogens Fog arresteret ved gestapoaktionen i oktober 1944 på Gl. Kongevej i forbindelse med et møde i Frihedsrådet.

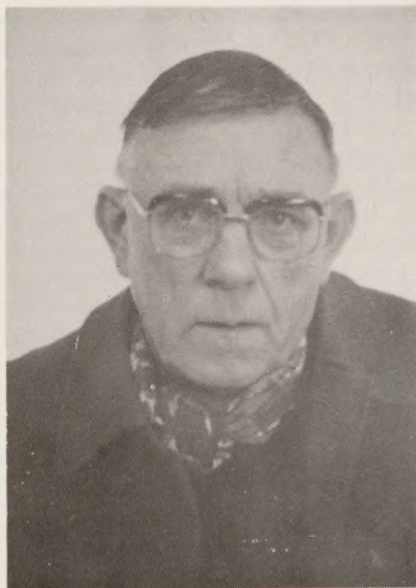
Svend Juhl Jansen, Amsterdamvej 30, 2300 Kbh. S (Dachau 141614) fyldte 60 år 3. marts.

Aksel Bang Petersen, Tjørnevang 2, 3250 Gilleleje (Dachau 142.560) fyldte 60 år 10. marts.

Som det fremgår af rubrikken Runde Dage er Buchenwald-klubben nu også med. Foreningen har gennemgået sit kartotek påny, sådan at dette er muligjort.

For hele rubrikken gælder det, at hvis man ikke ønsker sin adresse anført eller ønsker man at blive »sprunget over«, bedes man meddele dette forud til bladets redaktion, og de fremsendte ønsker bliver naturligvis efterkommet.

75 ÅR

Lørdag den 5. maj fylder Rasmus Bonde-Larsen 75 år.

Rasmus er kendt langt ud over vor kreds, og det vil han komme til at føle på hans fødselsdag, når han holder reception hjemme på Marievej 7 i Skovlunde.

Han begyndte tidlig at interessere sig for politik og ad denne vej kom han ind i Røde Hjælp, der hjalp tyske antinazister med et sted at bo, så de kunne overleve tusindårsrigets forfølgelser.

Det var derfor en naturlig følge, at politiet og tyskerne tog ham »under beskyttelse« den 22. juni 1941 og sendte ham op i Horserødlejren.

Den 29. august nåede han at flygte og kom til København, hvor han snart kom ind i det illegale bladarbejde, hvor hans typografiske uddannelse blev benyttet til at fremstille Frit Danmark og Land og Folk samt andre illegale tryksager.

I begyndelsen af 1944 angives gruppen af en bogtrykker, som trykkede nogle blade for dem, og nu gik turen atter til Horserød og kort efter førtes en gruppe modstandsfolk til Tyskland, hvor de havnede i Dreibergeren, og i slutningen af 1944 førtes de til Sachsenhausen, hvorfra de blev hentet af Røde Kors i marts 1945 og ført til Sverige.

Efter besættelsen tog Rasmus igen fat på sin typografi, og han kom op på Politiken, hvor han i en lang periode var tillidsmand for hans kammerater.

Rasmus har altså levet et langt og spændende liv, og vi sender ham derfor de bedste ønsker den 5. maj og håber, at selv om han er nået den høje alder, så ønsker vi, at han endnu må få mange gode dage til blandt andet at skrive en beretning om hans indsats om de mange opgaver, han har arbejdet med og løst på en god måde.

Først og sidst: Til lykke til formand Rasmus!

C. Nommels

Vi forsikrer Dem:

De rejser trygt

EUROPÆISKE

Vesterbrogade 84, 1620 V

Tlf. (01) 31 27 01

MAN ER ALTID
VELKOMMEN I
BIKUBEN

Bikuben
-det summer sig...

Halvor Thomassen, formand for De Erhvervshæmmede i Esbjerg fra starten til januar 1979, fylder 70 år den 9. maj.

- Du blev taget ret tidligt, indleder jeg.

- Jeg blev arresteret i november 1943. Fra september fulgte den ene razzia efter den anden, 15 kammerater endte i tysk tugthus, kun 2 er tilbage. 8 fra Esbjerg og 4 fra Varde blev sendt til Sachsenhausen, vi er 4 tilbage.

Efter hjemkomsten begyndte jeg at arbejde som murer igen, hvad ellers? I 1947 fik jeg tuberkulose og året efter den ene lunge sat ud af funktion. I 5 år gik jeg ud og ind af hospitalet.

- Hvordan begyndte det kammeratlige hjælpearbejde?

- Jeg blev erklæret 100 pct. invalid som en af de første, og det førte til, at snart den ene og den anden spurgte mig til råds om, hvad jeg fik i rente osv. - Før et møde i Sachsenhausenforeningen foreslog jeg, at der kom en kammerat fra Erhvervshæmmede for at fortælle om loven. Harald Nielsen, der var den første formand, kom til mødet, og siden har jeg arbejdet med disse sager ud fra ordene: Hvad du evner kast av i de nærmeste krav!!

Frihedsfonden har været enestående, lavede man en fejl, rettede de den diskret. Der var mange ting, der skulle læres, måske har jeg somme tider været lidt for ligefrem over for dem - men jeg har altid fået en fin behandling!!!

- I har også mange sømænd med?

- Arbejdet blev langt mere omfat-

tende efter 1969, da loven også kom til at omfatte sømænd og fiskere. Masser af vestkystfiskere endte i England under krigen og alle havde mén af det, ALLE!!

Men ellers var det en oplevelse at lære disse sømænd at kende. Den jargon, der normalt er mellem krigskammerater, forstod de straks. Det var folk, der ikke hængte sig i småting.

Deres organisationer fiskeriforening og fagforening har ikke været dem til nogen hjælp i disse sager!

Jeg husker et månedsmøde, hvor vi tilfældig kom til at snakke om deres hjemkomst fra krigens sejlads - det var grotesk og meget lidt flatterende for det officielle Danmark.

- Folkestrejken i Esbjerg i august 1943 gjorde Esbjerg kendt ud over landets grænser. Huskes den endnu?

- Ja, det tror jeg!! Det var alle esbjergensernes strejke. Måske siger man i dag: Vi strejkede bare! Men det var nu ikke altid nok, at aktivisterne

havde troen på, at det kunne nytte, der skulle også lidt held til for at lykkes, som her i Esbjerg. Det mærkelige var, at vi ikke straks mærkede nogen good-will umiddelbart efter strejken - men herligt var det.

Jeg tror også, modstandsbevægelsen har en stor plads i alle danskere.

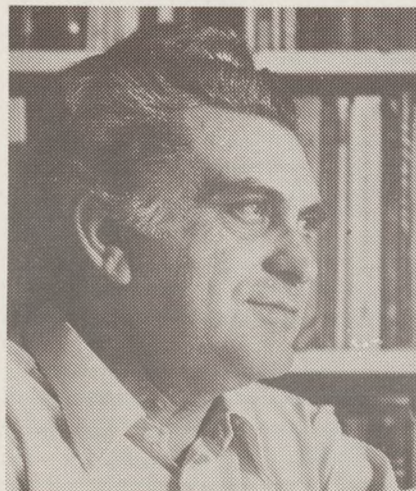
- Konerne?

- Et helt kapitel for sig selv er modstandsfolkene koner. Hvor mange har ikke døjet med en syg mand, f.eks. min kone. Hun overtog det illegale arbejde, da jeg blev arresteret, klarede alt selv og fik en syg mand at passe i over 30 år. Masser af sømandskoner måtte undvære manden i op til 6 år, og da han kom hjem, var han en anden, irriteret, ofte fraværende og mærkelig. Først da man forstod, at det var sygdom, faldt der ro over ægteskabet.

Men de koner burde hædres! slutter Halvor Thomassen.

F-k

AKTIV POLITIMAND SAD SELV I SAKSEN

Kontorchef i Sundhedsstyrelsen, cand. jur. Hans Andersen fylder 60 den 22. maj.

Han blev taget af Gestapo den 19. september 1944 og sammen med omkring 2000 kolleger gik turen over Lübeck til Neuengamme og Buchenwald, senere til forskellige krigsfangelejre omkring Leipzig. Han blev tillidsmand for et krigsfangeområde på 650 danske. Ved Bernadotte-aktionen kom han til Frøslev og senere til Sverige.

- Hvordan føltes det som ordenshåndhæver i Danmark selv at sidde i saksen? spørger jeg.

- Opholdet i tyske kz-lejre har haft en

helt afgørende betydning for resten af mit liv. Jeg fik indblik i, hvad det ville sige at være frihedsberøvet. Det har spillet en stor rolle for mig i mit forhold over for fængslede. Jeg betragtede dem på en anden måde, og måske har jeg set ud fra den synsvinkel ikke været en helt så god politimand, som man burde forvente, lyder svaret.

- Som medlem af Sammenslutningens bestyrelse deltager du i møderne om forbedring af erstatningsloven. Er gamle fanger efter din mening blevet ordentligt behandlet af den danske stat?

- Ja, jeg tror, de fleste føler sig relativt godt behandlet. En lille del af fangerne, der var meget unge ved tilfange-tagelsen eller af andre grunde har lave- ste grundlag for beregning af erstatning efter erstatningsloven, har dog absolut behov for en forbedring. Penge kan ikke give en mand hans sundhed tilbage, men de kan gøre det lettere for ham at leve med sin sygdom.

- Der kommer jævnlig fra fange- organisationer, udenlandske såvel som indenlandske, udtalelser som aktuelle politiske forhold her i landet og andet- steds?

- Det er udmærket, at folk giver deres meninger til kende. Men alle ved, at fangerne i de tyske KZ-lejre havde vidt forskellige politiske opfattelser af tilværelsen.

Det er absurd at forestille sig, at de nu skulle have fået den samme. Derfor

mener jeg, at den omstændighed, at en udtalelse kommer fra en fangeorganisation, ikke giver den større vægt end en udtalelse fra en hvilken som helst anden organisation, medmindre da udtalelsen drejer sig om de forhold, som fangerne selv har oplevet som fanger.

- Efter krigen var det danske politifolk, der foretog henrettelserne af danske landsforrædere. Hvordan stillede du dig til den slags?

Hans Andersen siger helt roligt:

- Jeg har tænkt over det. Jeg var 26, da jeg kom hjem fra Tyskland, og efter, hvad jeg havde set af fysisk undergang og følt hele den psykiske side af kz-lejrens væsen på min krop og min sjæl, tror jeg - desværre - at jeg må erkende, at jeg ville nok have taget geværet og gået med. Men jeg fik - heldigvis - aldrig et tilbud om at deltage.

Hans Andersen har gennem årene vist aktiv interesse for foreningsarbejdet blandt tidligere fanger fra de tyske lejre. Han er formand for Buchenwald-klubben, han er medlem af bestyrelsen af Kammeraternes Hjælpefond og medlem af forretningsudvalget, ligesom han er indvalgt til Fangesammenslutningens bestyrelse.

F-k

GODT AT VIDE

Hjælpe midler

Handicappede, der har brug for særlige hjælpemidler for helt eller delvis at opretholde et erhverv (eller for at klare sig i hjemmet), kan ifølge bistanndsloven få støtte til visse hjælpemidler. Det drejer sig bl.a. om hjælpemidler som:

Ortopædiske hjælpemidler o.l. som arm- og benproteser, ortopædisk fodtøj, støttekorsetter, øjenproteser (glasøjne), kontaktlinser, parykker, særligt indrettede stole, sæder, senge, brystproteser, kørestole m.v. Der kan også ydes tilskud til telefon, briller (over en vis styrke), medicin, bandager m.v.

Blinde og svagtseende kan få tilskud til anskaffelse af båndoptagere, punktskriftapparater, førerhunde m.v.

Nærmere vejledning hos den stedlige social- og sundhedsforvaltning. Da der kan være forskellige praksis, kan man i tilfælde af afslag henvende sig i amtsankenævnet.

Kosmetik ved hudlidelser

Personer med skæmmende hudlidelser,

synlige modernmærker, ar o.l. kan få støtte til en særlig slags kosmetik ved navn Keromask, hvis lidelsen i betydeligt omfang skæmmer hoved, hals og hænder. Hjælpen refunderes efter regning, men socialstyrelsen har fastsat visse takster. Der ydes for tiden højst 350 kr. plus moms pr. kvartal. Henvendelse til social- og sundhedsforvaltningen.

Boligydelse

Socialministeriet har truffet afgørelse om, at der kan ydes boligydelse til pensionister, der benytter et sommerhus til helårsbeboelse, når den pågældende ikke har anden helårsbeboelse. Det er dog en betingelse, at de almindelige krav efter boligydelseslovens paragraf 4 til boligens standard er opfyldt.

NATURSKOLE I FRØSLEVLEJREN

Der oprettes nu en naturskole i Frøslev-lejren. Det er den 7. i rækken af sådanne skoler. De fungerer ikke nøjagtig ens, men hovedideen er, at skoleklasser kan komme på besøg på naturskolen og få en dags lektioner i et emne, der på forhånd er aftalt. Det kan være fuglene i skoven, skovens træer, dyrene eller mange andre natur-emner.

Stormagasinet med de små priser

Fangetransport i bomberegnet

En af vore læsere, den tidligere Dachau- og Neuengammefange Jul F. Nielsen, har sendt os følgende skildring af en oplevelse i foråret 1945:

- Jeg har i året, der var det 33. efter en hændelse, taget mig tid til at smutte fra autobanen og ned til byen Northeim for at tilfredsstille min nysgerrighed i forbindelse med en oplevelse under krigen. Jeg var sammen med 111 andre fanger indespærret i kreaturvogne (vi var 56 mand i hver vogn), da vi blev udsat for et bombardement, der forårsagede store skader på banelegeme såvel som på byen. Jeg så bomberne komme ned mod os, så dem eksplodere på meget lille afstand og så bombemaskinen dykke samt hørte støjen fra maskinerne, en støj, der stadig i drømme kommer tilbage.

■ Jeg var imellem 10 mand, der blev udtaget til at gå med vore vagter op i byen for at se, om det var muligt at skaffe noget at spise samt noget drikkeligt, idet vi havde måttet nøjedes med det regnvand, der løb ned fra vogntagets tagpap, og som vi med en tom dåse samlede sammen på tagets nederste kant. Vandet smagte af tagpap, men det var da vådt. Og da jeg på det tidspunkt var smittet med den tyske krigsdifteritis, var det en lise at få noget vådt til ganen, så der var ikke råd til at være kræsen.

Oppe i byen så der farligt ud. Men oplevelsen bestod i, at vi kom ind til en slagter, og der sad hele familien til bords, og der var en terrin suppe på bordet. Jeg kan stadig for mig se fedtperlerne på suppen og mærke duften af den liflige mad.

Da vi gik, gav den gamle slagter, til trods for at vagten så det, mig et stykke pølse i hånden og mumlede »Stakkels dreng«.

■ Jeg har aldrig kunnet glemme manden og har tit - på vej til og fra Italien - villet smutte ind og hilse på ham. Jeg gjorde alvor af det i sommer og fandt snildt gaden og forretningen. Jeg har kun været der een gang i virkeligheden, men tusinder af gange i drømme. Forretningen var lukket, og jeg gik ned på den lokale avis for at efterlade en hilsen til slagteren, der nu måtte være en ældre mand.

Jeg blev henvist til byens arkivar, og da jeg øjnede en chance for at få lidt at vide om bombardementet, tog jeg hen

og snakkede med stadsarkivaren, grev von Hindte, der var overordentlig interesseret i mine bestræbelser for at finde frem til slagteren. Desværre viste det sig, at den gamle slagter var død to år forinden, men man huskede ham som en yderst venlig mand, der var kendt for sin uforfærdethed og flere gange var kommet i karambolage med byens Gauleiter på grund af, at han havde givet russiske fanger en bid i ny og næ.

Jeg tog tilbage til banegården for at genopleve stedet, hvor vi tilbragte 4 dage spærret inde i kreaturvognene (ialt var vi i vognene i 12 døgn, helt nøjagtigt i 294 timer).

En funktionær på banegården kom og spurgte, hvad jeg ledte efter, og jeg forklarede ham situationen. Han kunne godt huske dagen, da han på det tidspunkt var 13 år gammel og havde gået oppe i de nærliggende skove og samlet brændsel. Han viste mig huller i dragerne, der bar perrontaget, huller, der var forårsaget af bombesplinter. Den nærmeste bombe var, så vidt jeg kunne se, faldet på skråningen ca. 25 meter fra vore vogne, men selve lufttrykket og splinterne var gået skråt over vore vogne, i sandhed et mirakel eftersom hele banegården var raseret.

Der var faktisk kun to hele vogne tilbage af togstammen, og det var dem, vi var indespærret i. En forsager lagde sig til rette 3 meter fra vores vogn. Jeg så den komme flappende hen over svellerne og lægge sig til ro lige ud for os. En god ting var det, at den holdt sig i ro, til vi var kørt.

■ Jeg er sikker på, at de af mine medfanger, der endnu er i live, vil nikke genkendende til denne lille beretning. Jeg medsender et par hefter, jeg modtog af von Hindte, så kan I også se, hvordan de sværter især polakkerne til. De får praktisk taget skyld for alt, hvad der skete af kriminelt i tiden efter de allieredes besættelse af byen.

Jeg har et cigaretrør, lavet af de russiske fanger i Neuengamme. Jeg har skildt det ad for at rense det. Senere lagde jeg det i en æske, da min kone ikke kunne forlige sig med mundstykket, der - så vidt mig fortalt - er lavet af en menneskeknogle.

Jeg har også min »Mütze« med hjem, på en eller anden måde lykkedes det mig at beholde den hos mig ved aflusningen i

Padborg og senere i Helsingborg. Ellers blev alt, hvad jeg havde af erindringer, stjålet eller organiseret af svenskerne.

Jeg ved ikke, om disse ting har betydning for museet. Dersom det måtte være tilfældet, stiller jeg dem gerne til rådighed.

I håb om, at I har interesse i at læse det medsendte, sender jeg mine venligste hilsener og ønsker om alt godt i tiden fremover.

Jul F. Nielsen

REKREATIONSREJSER TIL DDR

Det nye rejsebureau Hansa Folketurist i København, der bl.a. arrangerer kurrejser til kurstederne Bad Elster og Bad Brambach, oplyser, at man kan tilbyde medlemmer af Fangesammenslutningen 10 pct. rabat på disse kurrejser. Nærmere oplysninger fås hos bureauet Åboulevarden 80, 2200 København N. tlf. (01)396224.

BØRNEMORDENE I BULLENHUSER DAMM

Den internationale Auschwitsskomité oplyser, at det nu er opklaret, at de 20 børn, der i april 1945 blev myrdet i kælderens under skole i Bullenhuser Damm i Hamborg, var jødiske børn fra ghettoen i Krakau. De blev i 1944 ført fra Auschwitz til Neuengamme, hvor SS-lægerne Heissmeyer og Trzebinski foretog medicinske eksperimenter med dem. Samtidig med, at de sidste skandinaviske fanger den 20. april 1945 havde forladt lejren, begyndte man at evakuere en del af fangerne til Neustadt i Holsten, hvor 6000-7000 fanger omkom om bord på skibene Cap Arcona og Thielbeck. De 20 børn blev, for at skjule SS-lægernes forbrud, bragt til Bullenhuser Damm, hvor de natten efter den 20. april blev dræbt (se herom bl.a. i Gestapofangen nr. 3, 1966 og Pigtraad-Gestapofangen nr. 4 og nr. 5 1978).

En af de SS-mænd, der deltog i de brutale børnemord, er for nogle år siden blevet identificeret i Østtyskland, hvor han levede under falsk navn, og han afsoner nu en straf på livsvarigt tugthus.

-t

ROSKILDE

På Bernadotttegården i Roskilde udkommer hver måned et internt beboer- og personaleblad »Bernadotteposten«. Heri bringes foruden gode råd og praktiske oplysninger månedens aktivitetsprogram og månedens spisekort dag for dag (i denne plan markerer et flag de dage, hvor en af beboerne har fødselsdag), ligesom der ofte er en lille konkurrenceopgave. I februar var der en billedkonkurrence, og der er organiseret en turnering mellem 6 sjællandske plejehjem. Endvidere var der fastelavnsfest, hyggeaften, bankospil, filmaften, og der var organiseret en gudstjeneste.

En hjælpende hånd

Bajerns ministerpræsident Franz Josef Strauss er tilhænger af at alle løbende sager mod tyske krigsforbrydere indstilles og at fængslede nazister løslades. (Politiken)

HARME I ISRAEL OVER FORSINKELSEN AF KZ-PROCES I VESTTYSKLAND

Gennem flere år har der i Vesttyskland veriseret en retssag mod SS-mænd fra den berygtede KZ-lejr Majdanek (Polen), hvor et stort antal jøder og fanger fra de østeuropæiske lande blev likvideret. Retssagen er ustandselig blevet sinket og udsat ved juridiske manøvrer fra de anklagedes forsvarere.

Fra polsk side er der flere gange protesteret mod den stadige forsinkelse af sagen, og de polske myndigheder har gjort alt for at hjælpe den vesttyske anklagemyndighed med at fremskaffe vidner og materiale mod de anklagede.

Også i Israel er der opstået en protestbølge, der er blevet støttet af hele den israelske presse. Sagen har også været rejst i det israelske parlament, Knesset, der efter en debat på to timer har vedtaget en dagsordensudtalelse, der er rettet til regeringen i Bonn og til verdensoffentligheden.

I udtalelse fra Knesset hedder det:

1. Knesset erklærer sin utilfredshed med forsinkelsen af Majdanek-processen i Düsseldorf i Tyskland og opfordrer de tyske justitsmyndigheder til at gøre en indsats for en hurtig afgørelse, der skal være streng og retfærdig efter loven. Knesset kræver ligeledes, at der gøres ende på de trængsler naziofrene vidner har været udsat for under retssagen.
2. Knesset opfordrer de tyske myndigheder til at sørge for, at alle krigsforbrydere og at alle, der har deltaget i massedrab på jøder, stilles for retten.
3. Knesset udtrykker sin bekymring over de i verden udbredte antisemitiske og nynazi-

stiske udgivelser og opfordrer den offentlige mening i den frie verden til energisk at vende sig mod de farlige tendenser, der tilstræber at fordreje eller glemme katastrofen.

I et fjerde punkt opfordrer Knesset den israelske regering og de nationale institutioner i Israel til at forstærke undersøgelses- og forskningsarbejde på disse områder.

-t

LÆGEUNDERSØGELSER I DDR

De østtyske myndigheder har pålagt de lokale embedslæger (kredslægerne) en særlig

pligt til at have kontakt med nazitidens ofre (d.v.s. tidligere KZ-fanger, langtidssillegale, krigsinvalid m.fl.). Kredslægen har således pligt til en gang om året at sørge for en helbredsundersøgelse af hver enkelt, der ikke i anden anledning er eller har været under lægebehandling i det forløbne år.

Kredslægen skal desuden til stadighed i samarbejde med den lokale socialforvaltning overvåge, at der er sørget for passende boligforhold, og - når det skønnes nødvendigt - og - så sørge for rekreations- eller kurophold.

Danske sydslesvigere mod berufsverbot

Sydslesvigsk Vælgerforenings (SSV) formand, Gerhard Wehlitz, har opfordret de vesttyske partier til at standse den uværdige strid om Berufsverbot. Striden forgifter den politiske atmosfære. I en kommentar til roret omkring dette spørgsmål, sagde Wehlitz, at det danske parti afviser Berufsverbot ud fra et nordisk demokrati- og frihedssyn. SSV mener, at det vesttyske demokrati kan sikres på grundlag af de bestående love.

Videre sagde Wehlitz, at SSV i første række vender sig imod den omfattende sindelagskontrol, der praktiseres i forbindelse med Berufsverbot. Siden 1972 er ca. 450.000 mennesker i forbundsrepublikken af myndighederne blevet kontrolleret med henblik på deres politiske holdning. I Slesvig-Holsten er alene 50.218 blevet kontrolleret, og her er 24 ansøgere i de senere år af denne grund blevet afvist, da de søgte offentlige stillinger. På denne baggrund bør man ikke undre sig over, at unge vesttyskere har svært ved at identificere sig med deres egen stat.

-t

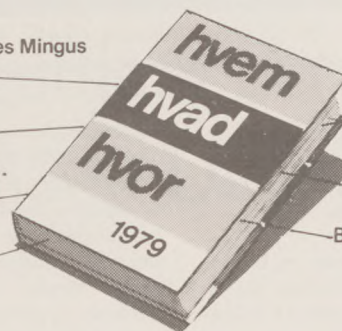
Hvor gik verden hen i året, der gik?

Dolly Parton, Charles Mingus og de andre

Hvad er der med Nordsøgassen?

Saudi Arabien i dag - den nye supermagt

Alkoholmisbrug - hvad sker der så?

Hvad skete der - dag for dag?

Kollektiv trafik - hvor er vi henne?

Skytrain og Airbus - nyt liv i luften

Betalingsbalancekrigen

Det står i hvem hvad hvor. Og meget mere du skal vide besked med: lov og ret, natur, film, tv, sport osv. Køb den i dag. 512 sider. Indb. kr. 44,85

DER ER FORSKEL

Ved flere lejligheder har repræsentanter for de tidligere SS-mænds organisation »HIAG« ved officielle kransenedlæggelser nedlagt krans sammen med officerer fra den vesttyske hær. Den vesttyske fangeorganisation VVN har udsendt et foto af en sådan situation, hvor man ser 5 tidligere SS-mænd ned-

lægge krans sammen med officerer ved en højtidelighed i Hamburg i november 1978.

Samtidig er der udsendt et foto af en tysk soldat, der i uniform deltog i en mindehøjtidelighed foran mindesmærket i Dachau. Soldaten fik disciplinærstraf for at have deltaget.

Vesttyske soldater, der deltog i kransenedlæggelse ved mindesmærket i Dachau-lejren blev idømt disciplinærstraffe.

Til venstre repræsentanter for SS-organisationen HIAG, der deltog uhindret i en officiel sørgehøjtidelighed sammen med officerer fra den vesttyske forbundshær.

DEN HOLLANDSKE KRIGSFORBRYDER NU I IRLAND

Den hollandske krigsforbryder og mangelionær SS-officer Pieter Menten, har nu taget ophold på sit luksus-landsted i Waterford i Irland, hvor han skal have gemt en del af kunstsatte, som han beslaglagde i Polen under krigen.

Han blev sidste år frifundet for at have været ansvarlig for en række terrorhandlinger i det besatte Polen, men flere tusinde tidligere

frihedskæmpere og KZ-fanger demonstrerede i den anledning kort før jul foran det hollandske parlament, og politiet har beslaglagt hans pas.

Den hollandske regering har i mellemtiden anmodet de europæiske stater om ikke at give Pieter Menten indrejse- eller opholdstilladelse, og politiet har beslaglagt hans pas.

Israels regering har samtidig gjort krav på at få Menten udleveret med henvisning til hans forbrydelser overfor jøder, men nu er Menten - uden pas - flygtet til Irland, hvor overrabbineren for de irske jøder har protesteret imod, at han har taget ophold her.

KRIGSFORBRYDERE I TUSINDTAL PÅ FRI FOD

Strasbourg, 2/2: Europarådets parlamentariske forsamling vedtog fredag med stort flertal en rapport om krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden. Vedtagelsen mundede ud i en appel til de 21 medlemsstater om ikke at have tidsfrister for tiltale-rejsning i denne slags sager.

I rapporten anslås antallet af endnu levende krigsforbrydere, der ikke har været for nogen domstol, til et sted mellem 3000 og 10.000. I øjeblikket er der ca. 4000 sager i gang i Vesttyskland.

Næsten alle vesttyske talere bebudede aktion i den vesttyske forbunds dag for at hindre, at forældelsesfristen for rejsning af anklager for forbrydelser under 2. verdenskrig træder i kraft i Vesttyskland ved udgangen af 1979.

NAZISTER DØMT FOR MASSEMORD

Berlin, 15/2: Østtyskland har idømt tre tidligere nazister fængselsstraffe for masse-mord på mindst 5000 jøder under den 2. verdenskrig, sagde statsadvokat Horst Busse torsdag i Berlin.

Busse sagde, at de tre mænd, Arno Schumann, Kurt Melzer og Rudolf Miksch, frivilligt meldte sig til det tyske politi i de besatte områder i Sovjet i 1940 for at undgå militærtjeneste ved fronten. Disse særlige politiafdelinger var underlagt SS.

LÆRER AFSKEDIGET

Arnsberg, 11/2: En vesttysk kvindelig lærer i Arnsberg er blevet afskediget, efter at hendes elever har sagt, at hun i en undervisningstime har lovprist nazisternes udryddelse af jøderne.

NYNAZISTER MERE AKTIVE

Bonn, 20/2: De vesttyske nynazister er i løbet af de seneste år blevet mere aktive, oplyser gruppen PDI, som består af vesttyske journalister og forfattere, som indsamler oplysninger om nynazismen. I 1976 blev registreret 319 tilfælde af nynazistisk aktivitet, i 1977 616 tilfælde og i 1978 900 tilfælde. (RB)

NAZIDOKUMENTER TILBAGE

Den amerikanske regering vil give omkring 25 mill. dokumenter om tidligere nazimedlemmer tilbage til de vesttyske myndigheder inden for den nærmeste tid.

Dokumenterne, der vejer adskillige tons, blev beslaglagt af amerikanske soldater ved afslutningen af Den anden Verdenskrig.

Papirerne indeholder oplysninger om hvert enkelt medlem af det næsten 11 mill. mand store naziparti og de 800.000 medlemmer af SS.

NAZIJAGT I USA

Det norske blad »Aftenposten« beretter, at USA har intensiveret jagten på flygtede naziforbrydere i USA. Det er sket, efter at østlandene og Israel er begyndt at udlevere rapporter om eftersøgte krigsforbrydere. Der er foreløbig iværksat undersøgelse mod 88 personer, hvoraf syv er sigtet for at have givet falske oplysninger ved deres indvandring til USA. Af de 88 mistænkte er der udsigt til, at i hvert fald 14 bliver udvist. For et par år siden blev en kvindelig SS'er, Hermine Brausteiner Ryan udleveret til Vesttyskland, hvor hun sigtes for deltagelse i mord og mishandlinger i KZ-lejren Majdanek i Polen. Sovjetunionens justitsvæsen har udleveret mere end hundrede sider rapporter om nogle af de mistænkte. Og Israel har sendt øjenvidneberetninger og oplysninger om nogle af de mistænkte.

Blandt de mistænkte er biskop Trifa fra den ortodokse kirke i USA. Det amerikanske justitsministerium overvejer at ophæve hans amerikanske statsborgerskab. Det har nemlig vist sig, at han ved indvandringen til USA har givet urigtige oplysninger om sin fortid, og han sigtes nu for at have deltaget i den fascistiske Jerngardes grusomheder i Rumænien i 1941. »Aftenposten« tilføjer, at der også er fremkommet påstande om, at amerikanske CIA-agenter skal have været med til at smugle enkelte af de mistænkte til USA efter 2. verdenskrig.

-t

TAK

Til de mange kammerater, som enkeltvis eller sammensluttet gjorde mig til genstand den dag, hvor jeg nylig blev et år ældre, siger jeg tak. Min tak gælder dem, der trodsede sne og trådløse formaninger om at blive hjemme, og dem der lod postbudet trodse med venlige ord i en kuvert og måske betroede ham en klukkende pakke med frostfast indhold. Takken gælder ligefuldt dem, der lod det blive ved en tanke (i tillid til at den var venlig). Jeg blev glad for det alt sammen. Så det var pænt af Jer.

Som genstand på en kun halvrunder dag gjorde man sig selvsagt tanker om bevægelsegrunde. Måske: Han holder sig ikke til næste runde dag - så for en sikkerheds skyld? Vi får se. Nogle af os.

Osse den tanke meldte sig: Det urimelige ved at blive genstand, fordi man er havnet i en profession, der i sig selv - uanset udøveren - indebærer nogle særlige muligheder. Nok om det. Og altså: TAK. Kom bare igen om 5 og 15 år, hvis det skulle være blevet rimeligt og også vejret ter sig.

Paul Thygesen, februar 1979

FREDNING AF MINDELUNDEN OG FRØSLEVLEJREN

Mindelunden i Ryvangen og mindeankret ved Nyhavn er blandt de ting, der vil kunne fredes, hvis regeringens forslag om ændring af bygningsfredningsloven vedtages uændret.

Desuden vil der blive mulighed for at frede nogle af de mindesten, der er opstillet forskellige steder i landet, Frøslevlejren og bygninger, hvor bestemte begivenheder i modstandskampen har udspillet sig, oplyser miljøminister Ivar Nørgaard i et svar til Folketingets miljøudvalg.

Efter den gældende bygningsfredningslov skal en bygning som hovedregel være mere end 100 år gammel for at kunne fredes. Efter ændringsforslaget bibeholdes bestemmelsen, men der indføres en undtagelsesbestemmelse, så »særlige omstændigheder« kan føre til fredning. Det vil bl.a. få betydning for mindesmærker med historisk værdi fra Danmarks frihedskamp 1940-45, siger Ivar Nørgaard.

INTERNATIONAL PROTEST MOD FORÆLDELSE AF KRIGSFORBRYDELSER

I Strassbourg afholdes den 21. april en international demonstration mod den tyske plan om at lade krigsforbydelserne være forældet næste år. Demonstrationen får form af en international sørgemarch gennem byens hovedgader, og der sluttet af med kransenedlæggelser ved monumentet for den franske general Ph. Leclerc, der befriede Paris og senere også byen Strassbourg.

NYNAZISTERNE FÅ MEN DERES »KRIMINELLE ENERGI« STOR

Vesttysklands indenrigsminister Gerhart Baum har bedt sine landsmenn om å vise den største årvåkenhet overfor de små nynazistiske grupperinger, som i de siste månedene har demonstrert en mer aktiv og pågående holdning.

I motsetning til den venstreorienterte Baader-Meinhof-gruppen har de vest-tyske nynazistene ingen menneskeliv på samvittigheten, men to episoder etter årsskiftet har minnet vest-tyskerne om at dagens Hitlerbeundrere må tas alvorlig.

Da den omstridte amerikanske spillefilmen »Holocaust« (»Ragnarokk«), som handler om nazistenes jødefølgers under den annen verdenskrig, ble vist i vest-tysk fjernsyn nylig, ble to fjernsynsmaster satt ut av funksjon etter kraftige bombeeksplosjoner. Eksplosjonene førte til at TV-skjermen plutselig ble svart i enkelte deler av landet. Bak det hele sto nynazister som sterkt mislikte programmet. Ikke lenge etterpå opplyste politiet i delstaten Nordrhein - Westfalen at eu av de best organiserte nazigrupperinger i Vest-Tyskland var blitt avslørt.

Ifølge politiet bar organisasjonen navnet »Kampgruppen for det østlige Westfalen«. Ved en rassist nazistorganisasjonens hovedkvarter i byen Høxter sikret politiet seg fem maskingeværer, en rekke pistoler, 2000 patroner og åtte kilo dynamit.

Myndighetene i Vesttyskland mener at tallet på virkelig farlige nynazister er forholdsvis lite. Ifølge innenriksminister Baum har omkring 100 nynazister deltatt i forskjellige voldshandlinger. Men til gjengjeld har denne lille gruppen, slik regjeringssjefen i Nordrhein-Westfalen understreket nylig, »vist en helt ekstraordinær kriminell energi«.

(Grini-Posten, Oslo)

Enebjerg Camping Bøgebjerg Strand 5380 Dalby

(Nord for Kerteminde)

Tlf. (09) 34 10 52

SÅDAN GIK DET KRIGSFOR- BRYDERNE

I Holocaust fulgte man ret tæt på nogle fiktive personers skæbne. Men hvordan gik det de autentiske, »historiske« personer, man så i TV-serien?

Det fortæller Morgenavisen Jyllands-posten om den 6. marts.

Adolf Eichmann

Født 1906. Han var leder af Gestapos afdeling for udryddelsesaktioner mod jøderne i det tyskbesatte Europa. Efter 2. verdenskrig flygtede han til Argentina, hvor han i 1960 blev kidnappet af israelske agenter. De førte ham til Israel, hvor Eichmann i 1962 blev dødsdømt og henrettet.

Hans Frank

Født 1900. Frank, der som filmens Erich Dorf var jurist, var medlem af Det tredje Riges regering 1934-45 og fik til opgave at lede ensretningen af det tyske retsvæsen i nazistisk ånd. Efter Polens erobring blev han generalguvernør for den tyskbesatte del af landet. Ved domstolen i Nürnberg blev han dødsdømt og derefter hængt i 1946.

Reinhardt Heydrich

Født 1904. Han var som Himmlers nærmeste medarbejder leder af sikkerhedspolitiet. Fra 1941 blev han stedfortrædende rigsprotektor i Tjekkoslaviet og havde til opgave at bekæmpe modstandsbevægelsen. I 1942 blev han dræbt af tjeckiske frihedskæmpere, udsendt fra London. Som hævn udslettede nazisterne byen Lidice vest for Prag.

Heinrich Himmler

Født 1900. Himmler blev tidligt efter den nazistiske magtovertagelse chef for SS og snart efter desuden Gestapos øverste chef. Han var en af Nazi-Tysklands mægtigste mænd og havde ansvaret for terror, spionage, tortur, massehenrettelser og koncentrationslejre. I 1945 blev han taget til fange af de britiske tropper, men tog - som filmens Dorf - gift og døde lige efter.

Rudolf Höss

Født 1900. Höss var chef for koncentrationslejren Auschwitz, der ligger i nærheden af Krachow i Polen. Han blev som sådan ansvarlig for, at der dræbtes

10.000 mennesker, hovedsagelig jøder, pr. dag. Han blev fanget efter krigen og dømt til døden 1947 - ved hængning på selve gerningsstedet, hvor galgen, der blev brugt, stadig står. Höss skrev erindringer i fængslet.

Ernst Kaltenbrunner

Født 1903. Han var østrigsk født og ledede det østrigske SS, indtil han i 1943 - efter Heydrichs død - blev dennes efterfølger som chef for det tyske sikkerhedspoliti. Han blev dømt og hængt ved domstolen i Nürnberg i 1946.

Også tyske faldskærmsfolk

Når vi herhjemme hører om faldskærmsfolk i forbindelse med modstandskampen, tænker vi næsten udelukkende på modstandsfolk og engelske instruktører, der blev nedkastet over vesteuropæisk besat område som hjælp til de besatte landes modstandsbevægelser.

Men også russerne uddannede faldskærmsfolk, der dog hovedsagelig blev nedkastet over de af tyskerne besatte dele af selve Sovjetunionen som hjælp til de lokale partisanbevægelser.

Men også over en række af de besatte lande, der grænser op til Sovjetunionen, blev der nedkastet faldskærmsfolk, bl. a. i Bulgarien, Rumænien, Tjekkoslaviet og Jugoslavien. Over tysk område blev der i et vist omfang nedkastet tyske modstandsfolk til hjælp for den isolerede tyske modstandsbevægelse.

I et østrigsk blad har vi fundet beretningen om en af dem, Willy Börner fra den tyske industriby Meerane på grænsen mellem Sachsen og Thüringen.

Han blev født i 1910 og var i 1929 med til at stifte en lokal afdeling af »Kampfverbund mod Fascismen«, og efter Hitlers magtovertagelse deltog han i illegalt agitationsarbejde mod nazismen.

I november 1933 blev han arresteret og indsat i KZ-lejren Oranienburg (det senere Sachsenhausen), indtil han i februar 1934 fik en tugthusstraf for sit politiske arbejde. Han blev dog løsladt efter et års forløb, hvorefter det lykkedes ham at flygte til Prag i 1936. Derfra kom han via Schweiz til Spanien som frivillig i den spanske regeringshær. Her blev han såret under kampene om Teruel og kom til Frankrig, hvorfra han blev skaffet til hospitalsbehandling i Sovjetunionen.

NED I FALDSKÆRM I ØSTPRØJSEN

Efter krigsudbruddet blev han uddannet som faldskærmsmand, og den 16. maj 1942 sprang han ud over østprøjsisk område ved byen Osterode sammen med flere andre fald-

skærmsfolk. Deres opgave var at kontakte modstandsgrupper forskellige steder i selve Tyskland.

Börner var sammen med Erwin Panndorf på den første etape, hvor det lykkedes dem at nå frem gennem Polen til Börners hjemland Sachsen, hvor deres veje skiltes. Panndorf nåede frem til Berlin i juni 1942, men blev allerede samme efterår fanget under en Gestapozrazzia. I december 1942 blev han henrettet i Sachsenhausen.

Willy Börner nåede i juni 1942 frem til Innsbruck, hvor han en tid blev holdt skjult i en bjerghytte i nærheden af landsbyen Am-rass. Han gik her under dækningsnavnet »Anton«, men havde legitimationspapirer lydende på navnet Willy Bauer. Efter at han havde løst sine opgaver, der bestod i at kontakte en række østrigske modstandsgrupper, skulle han søge at slå sig igennem og søge tilflugt hos jugoslaviske partisaner.

Hvor langt han nåede, vides ikke med sikkerhed. Kun ved man, at han en tid arbejdede i Wien. Siden har den tyske modstandsbevægelse søgt at efterforske hans videre skæbne. Og nu har man med hjælp af den af Internationale Røde Kors oprettede eftersøgningsstjeneste i Arolsen i Vesttyskland fået oplyst, at han er død.

Arkivet i Arolsen har fra de allierede stormagter fået overladt en række kartoteker m.v. fra KZ-lejrene. Derigennem er det nu oplyst, at Börners sidste opholdssted har været KZ-lejren Dachau. Tidspunktet for hans ankomst til lejren kendes ikke, men det fremgår af en protokol, at Willy Börner blev henrettet i Dachau den 7. november 1944 kl. 9,05 om morgenen.

Men nazisterne nøjedes ikke med at henrette Börner selv. Hele hans familie blev arresteret. Hans mor og en af hendes søstre sad længe arresteret hos Gestapo, og en søster, Helene Börner, blev i 1944 indsat i KZ-lejren Ravensbrück, hvor hun blev henrettet.

Skandale i Lyon

En litteraturprofessor ved Lyons universitet er blevet suspenderet efter en i Frankrig meget omtalt episode. Det er professor Faurisson, der under en forelæsning til studenterne bl.a. sagde: »Spørgsmålet er at få aflivet de enorme løgne om gaskamrene. Tænk bare på det ubeskrivelige gaskammer i Struthof, et gaskammer for turisterne. Der er intet bevis for deres eksistens.«

Dette fik den kendte franske avis »France Soir« til ironisk at bemærke, at det var kedeligt, at ofrene i Dachau ikke havde hverken fotoapparat eller kamera med til lejren.

Der opstod kraftig uro i og udenfor universitetet, og det endte med, at universitetets præsident suspenderede professor Faurisson, og indtil videre har forbudt ham at vise sig på universitetet.

OGSÅ DANSK NYNAZISME

Berufsverbot - Nazipræsident

Som bekendt har den vesttyske forbundspræsident selv afsløret, at han har været medlem af nazipartiet. Oplysningen fremkom i forbindelse med den meget omtalte Filbinger-affære. Det tjener præsidenten til ære, at han selv uopfordret fremkom med oplysningen. Samtidig er det afsløret, at det kristelig-socialistiske partis kandidat til det forestående præsidentvalg også er fhv. nazist. Oplysningen herom er af så meget større interesse, som det forventes at han, hvis navn er Carstens, ventes at blive forbundsrepublikkens næste præsident.

På baggrund af det røre, der er om begrebet Berufsverbot skrev dagbladet »Information« en lederartikel med overskriften »Nazipræsidenten«. Artiklen sluttede således:

»Berufsverbot pålægges som bekendt personer, om hvilke man formoder, at de i offentlig beskæftigelse ikke til enhver tid vil gå ind for den frie, demokratiske grundorden. I de fleste, måske alle tilfælde drejer det sig om, at man formoder, at disse personer ikke vil gøre det engang i fremtiden. Her er altså tale om vage mistanker og usikre formodninger. Hvor meget lettere må det ikke være at pålægge en mand Berufsverbot, når han i form af et medlemskort til nazipartiet har papir på, at han ved visse lejligheder har fundet det formålstjenligt at svigte ideerne om en fri, demokratisk grundorden?»

Ikke mindst, når denne mand søger det højeste embede i Forbundsrepublikken, embedet som statsoverhoved. Ganske vist er stillingen som præsident en repræsentativ post uden store magtbeføjelser. Men sammenlignet med den indflydelse, eventuelle i øvrigt demokratisk sindede lærere eller lokomotivførere kan øve på udviklingen i Vesttyskland, vil Carstens magt være enorm. Vil det være muligt at opretholde blot et skær af legitimitet ved Berufsverbot, når Carstens er valgt til forbundspræsident?

Rent bortset fra den forhåelse, valget af Carstens vil være for nazismens ofre i Europa og verden over.«

Flere dagblade har afsløret, at dansk nynazisme i flere år har haft hovedkvarter i Århus. Det hænger godt sammen med, at det for nogle år siden oplystes, at en af de danske nynazisters »førere« er lærer på Århus universitet.

Nynazisterne skjuler sig dog bag en postboksadresse, som det fremgår af bl. a. ovenstående brevhoved.

»Politiken« oplyser, at adressen ikke mindst benyttes som central for en international naziorganisation i Nordeuropa »World Union of National-Socialists« (Verdensforbundet af nationalsocialister). Herfra fordeles bøger, plader og noget, der diskret kaldes »NS-effekter«.

I »Politiken« for 15. september i år kan man videre læse følgende: »I katalog nr. 2 fra 1977 er et Gestapo-politiskilt (uden kæde) et af særtilbuddene. Kun 175 kr. En buste af Hitler, 16 cm høj, med sokkel, koster 850 kr. Eller 300 D-mark. Priserne opgives i begge valutaer.«

Det oplyses dog, at det står skidt til med medlemstilgangen, og man har bl. a. måttet standse udgivelsen af et lille duplikeret medlemsblad.

De danske nynazister skal have gode kontakter blandt danskerne, der under og før krigen støttede det danske nazi-parti eller var i tysk tjeneste.

Man har også forbindelse med amerikanske nazister, hvis blad »White Power« forhandles gennem centralen i Århus. Januar-nummeret indeholder bl. a. en nekrolog over en amerikansk nazist, der var sergent i Rhodesias sikkerhedsstyrker, og som faldt under en aktion mod de afrikanske partisaner i Mosambique.

Nazicentralen forhandler det svenske naziblad »Nordisk Kamp« og bladet »Die Bauernschaft«, der udgives af den tyske nazist Thies Christophersen, der bor i Sydslesvig. Forlaget har fornylig genoptrykt Frits Clausens bog »Den nationale socialisme« og Goebbels »Bolsjevismen i teori og praksis«.

■ Kataloget omfatter også ovennævnte Thies Christophersens berygtede bog »Die

Auschwitzlüge« (Auschwitzløgnerne), der blev omtalt i »Gestapofangen« i oktober 1973 og januar 1974.

Den nok som »bekendte« danske forfatter Erik Haaest er repræsenteret i kataloget med 5 bøger, og så er der — naturligvis — Hitlers »Mein Kampf« på tysk. Der reklameres også med restoplæg fra det gamle danske nazipartis forlag i Bovrup og særlige tilbud som f. eks. det danske udenrigsministeriums fortrolige meddelelser fra 31. maj 1942. Og så er der en bog af Erhard Jacobsen »Politik blandt mennesker«. Det oplyses retfærdigvis i »Politiken«, at Erhard Jacobsen er uden skyld i, at han figurerer i nazikataloget.

På foranledning af det vesttyske politi har det danske politi nu indledt en undersøgelse af den danske nazicentralaktivitet.

Det skyldes, at centralens adresse er brugt i Tyskland, bl. a. når tyske nynazister har foretaget aktioner mod jødiske mindesmærker, f. eks. mellem jul og nytår i Münster. Her fandt man adressen på plakater med hagekors og symbolske galger på universitetets jødiske institut. Det er også oplyst, at de danske nynazisters ledere deltager i topmøder i den internationale naziorganisation.

ANTON LASSENS EFTF. aps

MALERMESTER K. SALLING MØLLER

Grundlagt 1887

Håndværkervej 7 . Telefon 08-12 00 99 . 9000 Aalborg

Uddrag af Lord Russels bog »Vender hagekorset tilbage?«:

- Der gik dog ikke lang tid, før der meldte sig tydelige tegn på, at hæren var ved at forandre sig igen, for i 1956 udsendte forsvarsministeriet et regulativ, der tillod rekruttering af tidligere Waffen-SS-personel på niveauer, der svarede til dem, de havde nået under Hitler.

Dette afstedkom visse protester, men Bonn-regeringen nægtede at trække regulativet tilbage, og kritikken blev afpareret med et løfte om, at alle tidligere medlemmer af Waffen-SS, der ansøgte om indlemmelse i Bundeswehr, ville blive nøje kontrolleret. Ikke desto mindre meddelte bladet »Look«, at »genoprettelsen af en tysk hær og genindlemmelsen af et officerskorps, der havde tjent under Hitler, har sat fart i genindførelsen af den traditionelle indstilling.«

Det var kort tid efter dette, at en række antisemitiske episoder fandt sted, der gradvis førte frem til »hagekorsets genkomst«, der skildres i enkeltheder i kapitel III. Den pessimisme, som dette affødte hos mange mennesker, blev udmærket udtrykt i et interview med dr. Henrik van Damm til »New York Post«:

»Jeg forsøger at være realist. Dette er et problem, men ikke i første række et jødisk problem. Det er et problem for demokratiet i Tyskland.

Der er ikke foregået nogen egentlig revolution i tysk tankegang, og det er det mest forstemmende. Umiddelbart efter krigen blev tyskerne pacifister. Så fik de besked på at kæmpe med i den kolde krig. »Nato har brug for jer!« hed det, og endnu engang er tyskerne begyndt at tænke, at det er styrke, der tæller. De militære har fået ny status.

Den tyske hær er farligere inden for grænserne end uden for dem. Det er veteranorganisationerne - der alle sammen ledes af de forhenværende officerer - som protesterer mod anklagerne mod de forhenværende nazister og koncentrationslejrkommandanter. De kritiserer åbenlyst dem, der deltog i attentatet mod Hitler. Vi ser en genoplivelse af en antidemokratisk tankegang, der aldrig er forsvundet fra Tyskland. Den er mere farlig end antisemitismen, som den dog gerne omfatter.«

Denne sidste udtalelse i Tyskland rammer sommet på hovedet, for det er rigtigt set, at jødeforhånelser i Tyskland er en af de metoder, hvorved tyskerne, der stadig med længsel ser tilbage på Det tredje Rige, bedst kan udtrykke deres følelser, og antijødiske forhold er traditionelle og indgroede i Tyskland.

(Lord Russel er en kendt engelsk jurist, der i 1945 var juridisk rådgiver for den britiske øverstkommanderende i Tyskland. Han har tidligere også skrevet bogen »Hagekorsets svøbe«).

17.800 NYNAZISTER I 83 ORGANISATIONER

I en rapport som den vesttyske regering utarbejdet i fjor, ble det totale antallet nynazister anslått til 17.800 eller om lag 400 færre enn i 1976. I dag regner myndighetene med at det eksisterer 83 nynazistiske organisasjoner. Den største av dem er Det nasjonaldemokratiske parti (NPD), som teller omkring 9.000 medlemmer. Minst er utvilsomt en »gruppe« som foreløpig bare har ett medlem, metallarbeideren Michael Borchardt fra Hamburg.

NPD er i dag bare en skygge av seg selv i forhold til for noen år siden. Partiet hadde sin glansperiode i slutten av 1960-årene, da det sikret seg flere plasser i delstatsforsamlingene. Mange vesttyskere fryktet dengang at partiet skulle bli en virkelig politisk maktfaktor. I de siste årene har imidlertid NPD mistet to tredjedeler av sine medlemmer, og partiet skal etter sigende ha store økonomiske problemer.

Nå er det ikke NPD, men ekstreme ungdomsbander med navn som »Viking-ungdommen« og »Forsvarets sportsungdom«, som mest opptar myndighetene. »Det nye høyre«, som nynazistene ofte kalles, rekrutterer sine medlemmer hovedsakelig fra en yngre generasjon. Den eldste av de 18 personene som ble arrestert under rasiaen i Høxter, var bare 30 år gammel. Lederen for gruppen var 26 år, mens mange av hans underordnede var tenåringer.

(Grini-Posten, Oslo)

FØR FÆNGSEL, NU UNIVERSITET

På Münchner Platz i Dresden lå før krigen en bygning, som Gestapo brukte som fængsel sammen med det nærliggende gamle fængsel i Mathildenstrasse. Her var i alt 700 celler, der i alle de 12 naziår var overfylt. Ofte var der 2-3 fanger i hver celle, overvejende fanger, der afsonede tugthusstraffe for antinazistisk aktivitet. Efter indmarchen i Tjekkosllovakiet blev mange tjekkiske antinazister og modstandsfolk bragt hertil (Dresden var den nærmeste rigstyske storby). Efter krigens udbrud kom her også fanger fra en række besatte lande, dog så vidt vides ingen fra Skandinaviens.

Der blev også foretaget et stort antal henrettelser her. Gestapo, der i de første naziår lod henrettelser ske ved hjælp af håndøkse, måtte »rationalisere« og lod derfor konstruere 20 faldøkser (guillotiner), hvoraf en blev opstillet i den indre fængselsgård i fængslet på Münchner Platz.

Mere end tusinde henrettelser

Myndighederne i DDR har foretaget en undersøgelse af forholdene i dette fængsel. Man har således fundet fængslets »Tilgangs- og afgangsprotokol« for året 1944, og den indeholder en nøjagtig registrering af henret-

telserne i årets løb. Man har desuden gennemgået protokoller og begravelseslister fra Dresdens kirkegårde, ligesom man har fået overladt et omfattende notatmateriale fra den katolske pastor Bensch, der var fængselspræst, og som bl.a. havde til opgave at give meddelelse til de henrettedes pårørende.

Der er foreløbig registreret følgende antal henrettelser i dette fængsel i årene 1939-1945:

1939	4 henrettelser
1940	14 henrettelser
1941	36 henrettelser
1942	202 henrettelser
1943	278 henrettelser
1944	474 henrettelser
1945	58 henrettelser

Som det ses, foretoges i 1944 mere end en henrettelse om dagen. Tallet for 1945 er mangelfuldt, da det kun dækker årets første to måneder. Der mangler oplysninger om perioden 1. februar-8. maj, men man ved, at der skete adskillige henrettelser i krigens sidste uger.

Blandt de henrettede var 46 kvinder. Og der var ofre fra 11 lande: Belgien 4, Bulgarien 1, Tyskland 193, Frankrig 16, Jugoslavien 3, Østrig 4, Polen 98, Schweiz 2, Sovjetunionen 12, Tjekkosllovakiet 730 og Ungarn 3.

Udover antallet af henrettede er adskillige fanger døde i fængslet af kulde, sult og mishandling.

Ved det meget omtalte engelsk-amerikanske luftangreb på Dresden i foråret 1945, blev fængslet også beskadiget. Det lykkedes under angrebet en lille gruppe fanger at flygte, men over hundrede fanger omkom under bombardementet. De overlevende fanger blev kort tid senere befriet af de sovjettropper, der erobrede byen.

Nu universitet

Efter krigen blev de beskadigede bygninger nødtørftigt restaureret og overgivet til byens universitet, der manglede undervisningslokaler. Nu er der foretaget flere ombygninger og moderniseringer, så der findes 10 forelæsningsale med plads til 1300 studerende, 8 rum for tekniske forsøg samt en festsal. I 1958 blev der på forslag af studenterrådet opstillet en mindesten i den tidligere fængselsgård og en af de tidligere dødsceller er bevaret som museum og mindested.

Bygningerne kaldes nu »Georg Schumann-Bau«, opkaldt efter lederen af en tysk antinazistisk modstandsgruppe Georg Schumann. Gruppen, der var tilsluttet den under krigen oprettede store modstandsorganisation »Nationalkomitee Freies Deutschland« blev i efteråret 1944 revet op af Gestapo, og 16 af dens medlemmer blev den 11. januar 1945 henrettet i fængselsgården. Det fremgår af den officielle rapport fra statsadvokaten i Dresden til Hitlers justitsministerium i Berlin, at Georg Schumann blev henrettet kl. 18.27, og resten af de øvrige 15 henrettelser fandt sted med nøjagtig 2 minutters mellemrum, således at det ialt varede godt en halv time.

ET BESØG

Af Rud. Münster

Artikelforfatteren var sognepræst i nærheden af store Vildmose. En skønne dag ville en mand tale med ham - og derefter var han blandt de aktive.

At læse danske aviser under krigen var, som enhver ved, ikke så lidt af en prøvelse, det føltes som en fornærmelse mod ens intelligens at få præsenteret alle disse let gennemskuelige forvanskninger af sandheden. Det var derfor usigeligt velgørende, når begavede journalister sprængte spændetrøjen og demonstrerede deres egen intelligens ved at give underfundige oplysninger gennem uskyldigt udseende meddelelser, som mange gange var opmuntrende udslag af overdådig humor.

Hvem mindes således ikke »Kristeligt Dagblad«s beåndede skildring af de altopvædende bøgenonnelarver, der vandrede land og rige rundt fra blad til blad i eftersommeren 1940.

DER ER FLERE

TYSKE SVIN END DANSKE

I Vendsyssel havde vi specielle glæder i »Vendsyssel Tidende«s vejrberetninger, som blev grundigt studeret, hvadenten det nu drejede sig om storme fra øst eller uvej i syd. Engang havde der været foretaget svinetælling både i Danmark og i Tyskland. Resultatet meddeltes i omtalte blad med overskriften: »Der er flere tyske svin end danske«. Efter et attentat på Goebbels blev attentatmanden mentalundersøgt, og det viste sig, at han intet fejlede, i hvilken anledning man fandt denne overskrift: »Manden, der skød Goebbels, var fornuftig nok«. Sligt dulmede.

Værre end krænkelser af ens intelligens var dog den bitterhed, som ofte blev resultatet af avislæsningen, ikke mindst når man så, hvordan de danske myndigheder kunne blive misbrugt. Således indeholdt de nordjyske dagblade omkring 1. november 1943 en officiel bekendtgørelse underskrevet af den lokale politimester, hvori det meddeltes, at en nedstyrtet engelsk flyver var undsluppet, og det understregedes, at enhver form for hjælp til ham ville blive anset for og behandlet som sabotage - og hvad det betød, var vel ingen i tvivl om. Man læste det, knipsede i bukselommen, og gik så videre til næste punkt på dagsordenen, for i praksis kom det jo ikke en ved.

EN MAND VILLE TALE MED MIG

Mandag den 8. november 1943 blev jeg på et i hvert fald for mig årle tidspunkt vækket af præstegårdens hushjælp med besked om, at der var en mand, der ville tale med mig.

Let irriteret over forstyrrelsen begav jeg mig ned i min stue. Der sad en ung mand. Jeg kendte ham en lille smule, han boede et par sogne længere mod vest, og jeg vidste, at han var rigtig nok, set med modstandsojne. Uden omsvøb gik han lige til sagen: »Jeg har en englænder, er De med på den?« Der gik vel et par sekunder, jeg skulle have tid til at synke noget. Så svarede jeg med at spørge: »Hvor har De ham?« »Foreløbig har jeg anbragt ham ovre på kirkegården.« »Stortaret, det er det eneste sted i sognet, hvor vi har tyskere« - der var på den tid placeret en tysk vagt i Biersted kirketårn.

Uden et ord var han forsvundet, men megen tid fik jeg ikke til at overveje situationen, så var han der igen, ikke på normal vis gennem indkørselen, nej, han var sammen med den medbragte person løbet ned ad en lille sidevej langs præstegårdens have, hvor de brød igennem hækken. Efter at have afleveret min nye gæst forsvandt det unge menneske, overladende til mig at finde ud af, hvad der nu skulle foretages.

SÅ SAD JEG DER

MED EN ALLIERET FLYVER

Så sad jeg da dér i min tilfredelige sysler bestemte præstegård med en allieret flyver - for ham var det naturligvis. Ingen af den unge generation, som ikke oplevede de onde år, vil kunne forstå de sælsomt modstridende, men voldsomme følelser, som denne situation fremkaldte i ens sind. På den ene side det vidunderlige, at der virkelig i min stue sad en veritabel soldat fra den frie verden, hvor ofte havde man ikke forestillet sig situationen, håbet på den og inderligt ønsket

den? På den anden side den frygtelige risiko, den indebar. Om jeg da var bange? Ja, det kan jeg forsikre for, at jeg var, men her havde jo ikke været noget valg.

SKUDT NED VED THISTED

Årsagen til mine følelser sad ganske stiltærdigt på min divan og virkede alt andet end ophidsende i nogen henseende, han virkede snarere trist og nedslået, og underligt var det såvist ikke.

Hans historie til da var i al korthed denne, som han selv fortalte den: maskinen var blevet skudt ned i nærheden af Thisted, han var den eneste overlevende, og mellem de omkomne var hans svoger, som han selv New Zealænder. Ved landingen havde han beskadiget benet en smule og var blevet henvist til sygehuset i Thisted. Der havde man sagt til ham, at man ikke var i stand til at skjule hans opholdssted for Gestapo. Men samtidig havde man peget på vinduet, hvorefter han flygtede, og han havde været så heldig at komme i de rette hænder, og nu var han altså havnet hos mig.

Præstegårdens husstand bestod på det tidspunkt af 5 personer, mig selv indbefattet. Om min kones syn på tingene behøvede jeg ikke ængste mig, hun er norsk, og dermed var i de dage alt sagt. Vor lille pige på 3 år skulle vi nok klare.

Så var der i huset en pensionær, der havde sit arbejde på en stor tørvestrøelsesfabrik i Store Vildmose, som dengang ejedes af Ø.K. Han var sikker nok, så sandt han var godt i gang med at blive storsabotør og i øvrigt blev en af Nordjyllands kendteste modstandsfolk, *Ingvard Petersen*. Endelig var der den omtalte hushjælp, hun var sød og os meget hengiven, men meget ung, så man ikke kunne forvente, at hun kunne holde tæt, hvorfor hun omgående blev sendt af sted i et eller andet mærkeligt ærinde, hvorover hun blev yderst fortør-

**HVAD VILLE BENSIN
OG FYRINGSOLIE
KOSTE HER I LANDET,
HVIS UNO-X
IKKE FANDTES.**

net, vejrede sensationen og naturligvis, kvik som hun var, opdagede det hele.

Mens hun var borte, blev flyveren installeret i Petersens værelse, som lå for sig selv på udhusets loft. Næppe var vi så vidt, så ringede telefonen. Det var en af mine gode venner i sognet, han fortalte, at han havde været ude vestpå, men han var nær aldrig kommet hjem, tyskerne standsede alle trafikanter og undersøgte dem, der var jo faldet en englænder ned fra himmelen, men det var da helt håbløst at finde ham, ikke? Jo, det mente jeg bestemt. - Han kunne jo være klædt ud som en gammel kone, men for resten kunne det jo være spændende nok at vide, hvor sådan et skrog var, ikke? - Jo, absolut.

Knap havde jeg ringet af, så bankede det på døren. Det var min og kirkens nærmeste nabo, synligt ophidset og nervøs. »Der er sabotage mod kirken.« Jeg så på ham, det tegnede jo til at blive en begivenhedsrig dag, men for min skyld kunne vi godt tage en ting ad gangen. Helt utænkelig var jo imidlertid tanken om sabotage ikke. Der opholdt sig som omtalt en tysk vagt - men alligevel, nej, det måtte dog vist være en misforståelse. »Hvorfor tror De det?« spurgte jeg min gæst. Jo, der havde netop stået en sær fyr under tårnet, han så mildest talt noget fordægtig ud i en underlig lang gumifrakke (aha, tænkte jeg). På spørgsmålet om, hvad klokken var, havde han mumlet nogle uforståelige lyde, og lidt efter havde der vist sig en anden mand ved kirkegårdslågen, han havde vinket ad ham og sagt pst, hvorpå de begge var forsvundet i løb.

Jeg grundede lidt: sagen var, at det jo endelig ikke måtte komme ud som et rygte, at kirken havde været ved at blive sprængt i luften, så ville der jo aldrig komme et menneske mere. Så stak jeg en af mit livs frækkeste løgne, da jeg sagde til min nabo: »Ser De, sådan en tidsindstillet bombe springer altid i løbet af 4 timer (jeg havde ikke anelse om, hvor længe sligt varer), hold Dem nu derfor borte fra kirkens omgivelser i 4 timer, så kan De roligt vende tilbage.« (Det skal blot tilføjes, at han har tilgivet mig efter krigen!)

DER BLEV SKAFFET FALSK IDENTITETSKORT

Men nu skulle der handles, og handlingens mand blev den omtalte Petersen, som havde forbindelserne i orden, der blev skaffet falsk identitetskort, som blev forsynet med et fotografi, hvilket

det i sig selv var meget indviklet og ingenlunde farefrit at etablere, der blev tilvejebragt nyt tøj til ham osv., og med alt dette gik den dag til ende. Han blev for natten anbragt i en seng, der blev placeret midt på loftet ud for soveværelset, om jeg husker ret, var det, fordi loftet bød på to muligheder for i givet fald at slippe bort.

Biersted præstegård er beliggende på den eneste bakke i det ellers flade terræn mellem Limfjorden og Store Vildmose. Jeg formoder, at det var årsagen til, at tyskerne yndede at afholde øvelser omkring os, ofte havde vi fornøjelsen af dem i haven og på gårdspladsen, men netop på dette tidspunkt var det meget længe siden, vi havde set noget til dem, mindst et halvt år.

ET MASKINGEVÆR I INDKØRSELEN TIL PRÆSTEGÅRDEN

Tirsdag den 9. november hen på formiddagen kom de marcherende, tog opstilling ud for præstegården og placerede det maskingevær i indkørselen. Flyveren stod og iagttog dem gennem en sprække mellem gardinerne. Hvis det er muligt at blive hvidere end sne, så var han det, der var ikke ti meter til den nærmeste tysker. Og en anden en tænkte jo også sit. Minutterne var lange, hvad ventede de efter? Var de bare Gestapos fortrop? Så, pludselig, blev maskingeværet pilleret ned, og soldaterne brød op - og vi vendte tilbage til livet.

Tirsdag aften var der gudstjeneste i Biersted kirke ved pastor Hanghøj, Frederikshavn, hvilket var et ganske forunderligt tilfælde. På en eller anden måde, jeg husker ikke hvordan, opklaredes det nemlig, at pastor Hanghøj havde de rette forbindelser vedrørende transporten fra Frederikshavn til Sverige. Dermed var sagen jo oplagt, og aftalen blev, at Ingvar Petersen skulle sørge for at få tag i en af de taxaer, modstandsbevægelsen plejede at bruge, med den skulle Hanghøj komme til Biersted onsdag kl. 16 for at afhente flyveren, og sammen skulle de så køre til Frederikshavn. For det tilfælde, at bilen skulle blive standset af tyskerne, skulle englænderen være i stand til at skrive på et stykke papir: »Jeg er døvtum og kan ikke tale«.

Onsdag formiddag gik med, at han forfra og forfra øvede sig på at nedskrive denne triste meddelelse, selv om vi naturligvis ind imellem snakkede sammen.

På dette tidspunkt var de senere så velkendte særmeldinger på dansk endnu ikke påbegyndt, det var de derimod i de norske udsendelser fra London, som vi ofte havde lyttet til. Dette gav mig den idé at sige til min gæst, at når han kom til London, skulle han gå op i BBC og bede om, at der i den danske udsendelse måtte blive bragt følgende særmelding: Many happy days. Så ville vi vide, at han var kommet godt over.

Kl. 16 ankom pastor Hanghøj som aftalt var. Et blik på ham var tilstrækkeligt til, at jeg spurgte: »Hvad er der i vejen?« »Chaufføren er ikke rigtig.« »Ikke rigtig? Hvad vil det sige?« »Jo, han sagde: det er vel ikke noget med knas i, så vil jeg ikke have med det at gøre.« Flyveren blev klar over, at der var noget, der glippede, vi satte ham ind i situationen, og hurtigt blev vi enige om, at nu var der ikke andet at gøre end at gennemføre turen, vi sagde farvel - og et begivenhedsrigt besøg havde ende.

Men tankerne ville naturligvis ikke slippe de to, der nu rullede mod Frederikshavn, og da der var gået tilstrækkelig lang tid, telefonerede jeg til pastor Hanghøj og traf hans kone, som bekræftede, at »den pakke var kommet godt derop«. Så først kunne man trække vejret lettet, nu havde man ikke mere noget ansvar i den sag.

MANGE LYKKELIGE DAGE

Fra nu af lyttede vi mere intenst til London end nogen sinde før. Men november gik. December gik. Januar gik. Lørdag den 12. februar havde jeg besøg af en mand, der skulle have sit barn indskrevet til dåb næste dag, klokken var ca. 18, og radioen gik, indstillet på London. Jeg skrev, hvad skrives skulle, da speakeren pludselig gjorde en lille pause midt i udsendelsen, så kom det - vi bringer en særmelding: mange lykkelige dage.

Jeg skrev, hvad skrives skulle - men jeg tror nok, pennen dirrede lidt i min hånd. Jeg mener, jeg ikke tager fejl i, at dette var den første særmelding på dansk. Mærkeligt stod de ord i luften, som jeg havde siddet på loftsværelset og sagt, og ganske pudsigt var det jo at høre folks reaktion, det var de forunderligste forklaringer, man havde på fænomenet - og jeg gav dem allesammen ret.

Efter 5. maj fik jeg af Ingvar Petersen at vide, at han havde sikret sig flyve-

(Sluttes side 49)

Da SS oprettede aktieselskab Koncentrationslejren Mauthausen

KZ-lejren Mauthausen, der lå i Østrig, hører til de kendte tyske fangelejre, selv om den ikke er kendt af mange danske, og der kun har været ganske få danske fanger i lejren.

Hvert år holdes der på befrielsesdagen i maj måned en officiel østrigsk højtidelighed i lejren. Om formiddagen holdes først en protestantisk, derefter en katolsk og endelig en jødisk gudstjeneste, hvorefter der holdes en fælles højtidelighed ved det nationale østrigske mindesmærke, hvor de tre østrigske fangeorganisationer nedlægger kranse.

Højtideligheden slutter med en tale af en kendt østrigsk personlighed, som regel et medlem af regeringen. Sidst var det således den østrigske undervisningsminister, der talte.

Det østrigske fangeblad »Der neue Mahnruf« har bragt en artikel om lejrens opståen og herfra har vi hentet en del af nedenstående oplysninger.

Umiddelbart efter, at Hitlers hære havde besat Østrig, begav rigsføreren for SS, Heinrich Himmler, sig med sin stab til egnen ved Mauthausen og Sankt Georgen ved Gusen. Formålet var at undersøge, om de mange stenbrud på denne egn ville være egnet til en KZ-lejr. Snart blev beslutningen taget om at oprette KZ-lejrene Mauthausen og Gusen.

Den 7. april 1938 indledtes forhandlingerne om køb af stenbruddet i Mauthausen, der tilhørte byen Wien. I en intern beretning, der nu findes i det kommunale arkiv i Wien, hedder det:

»I dag har to herrer fra rigsføreren for SS aflagt besøg og meddelt, at der skal indrettes en statslig koncentrationslejr i Mauthausen for 3-5000 mennesker. Der er tale om to stenbrud. Herrerne har anmodet om inden kl. 16 i dag at få principiel tilslutning til, at begge stenbruddene stilles til rådighed for rigsføreren for SS«.

Som man ser, har der ikke været tale om nogen almindelig forhandling, men om et

(Afslutningen fra side 48)

rens adresse og skrevet den på en lap papir, der befandt sig i en sprække i en vindueskarm ude på tørvestrøelsesfabrikken i Store Vildmose, som han på det tidspunkt havde forladt. Så måtte jeg jo derud, og jeg fandt ganske rigtigt adressen på det omtalte sted. Det viste sig, at han hed Maurice. Jeg skrev til ham og fik også kort tid efter et meget venligt brev fra ham, hvori han fortalte, at han nu var gået over i et civil luftfartsselskab. Jeg skrev igen - men venter stadig på svaret.

krav fra Himmlers side. Den principielle tilslutning blev selvfølgelig givet, og den 5. maj 1938 blev der underskrevet en formel kontrakt.

SS STIFTER AKTIESELSKAB

Samtidig, nærmere betegnet den 29. april 1938, oprettede SS i Berlin et aktieselskab, der senere skulle blive kendt af KZ-fanger i mange lejre, nemlig »Deutsche Erd- og Steinwerke« »DEST« med en grundkapital på 20.000 rigsmark. Firmaet blev optaget i det tyske handelsregister den 10. juni 1938. Ledelsen blev overdraget chefen for SS-administrationen Oswald Pohl.

Formålet var at oprette teglværker, stenbrud o.l. i forbindelse med KZ-lejrene, hvor man jo havde billig arbejdskraft. De første teglværker blev anlagt ved Sachsenhausen og Buchenwald. Senere fulgte flere andre, bl. a. i Stutthoff, ligesom man foruden stenbruddene i Mauthausen og Gusen overtog stenbrud ved Flossenbürg.

Sideløbende førtes forhandlinger med den tyske arbejdsfronts finansafdeling for at sikre midler til til investering i såvel lejrene som industrial anlægene.

■ I en beretning fra disse forhandlinger hedder det, at der her hverken var tale om et SS-anliggende eller et parti- eller statsanliggende, men en føreranordning i anledning af et møde hos føreren med rigsføreren for SS og arkitekt Speer (den senere rustningsminister). Det drejede sig om at skaffe plads til det, ikke mindst efter Østrigs besættelse, stadig stigende antal KZ-fanger og ikke alene plads, men også arbejde.

SS-chefen Pohl sagde herom: »Fangerne skal beskæftiges i de tre granitstenbrud (Ostmark og Bayrischer Wald) for at fremstille byggemateriale til rigets bygninger. Da der for de arbejdssteder, der skulle tilvejebringes, måtte findes en juridisk form, valgte man aktieselskabsformen og »Deutsche Erd- und Steinwerke« blev derfor stiftet«.

■ Den 30. juni 1938 traf man den endelige aftale med Speer om levering af byggemateriale for en periode på 10 år (!).

Albert Speer, der dengang var generalinspektør for righovedstadens bygningsvæsen, sørgede for et igangsætningslån på 4,7 millioner rigsmark og senere rentefri opbygningslån på 10 millioner. I marts 1939 fik man fra Dresdner Bank en kredit på 4,9 millioner, og samme år fra den tyske rigsbank 8

millioner rigsmark, i maj 1941 yderligere 8 millioner til rådighed i form af en langvarig investeringskredit.

Desuden fik SS-foretagendet i 1939 et lån fra — Tysk Røde Kors!! Senere, i 1943 fik SS-virksomheden lån på ialt 30 millioner rigsmark fra den såkaldte »Reinhard-fond« — det var penge, der dels stammede fra beslaglagte jødiske formuer og dels blev taget fra KZ-fangerne.

8. AUGUST 1938

Den 8. august 1938 blev KZ-lejren Mauthausen oprettet i overensstemmelse med Himmlers ordre. Grundstammen var 300 fanger fra Dachau, hovedsagelig østrigere. Allede efter 10 dages forløb begik den første af fangerne selvmord, og den 5. september 1938 blev for første gang en død fange brændt i krematoriet i Steyr.

Den 5. og 18. oktober 1938 kom de næste transporter på hver 300 fanger. Der blev arbejdet hårdt, og den 2. oktober 1938 indtraf det første dødsfald ved en arbejdsulykke i stenbruddet. Fra 11. oktober til 29. december 1938 var der fem selvmord og i november og december 1938 blev de første to fanger skudt »under flugtforsøg«. Ved udgangen af 1938 var der 994 fanger i lejren.

SS TJENTE FORMUER

Sådan begyndte det i 1938. Med økonomisk bistand fra Røde Kors, Rigsbanken, Dresdner Bank, Arbejdsfronten og Albert Speer blev SS sat i stand til at drage økonomisk fordel af bekæmpelsen af politiske modstandere.

Det bragte 206.000 mennesker fra hele Europa til Mauthausen. Måned for måned forøgedes arbejdskommandoerne i stenbruddene og teglværkerne. I maj 1942 arbejdede i Mauthausens og Gusens stenbrud hver dag gennemsnitligt 3844 fanger. I vinteren 1942-43 steg tallet til 4800 daglig.

Den planlagte årsproduktion på 25.000 kubikmeter tilhuggede stensblokke blev nået gennem stadig forøgelse af fangetallet. Arbejdet blev først indstillet den 3. maj 1945.

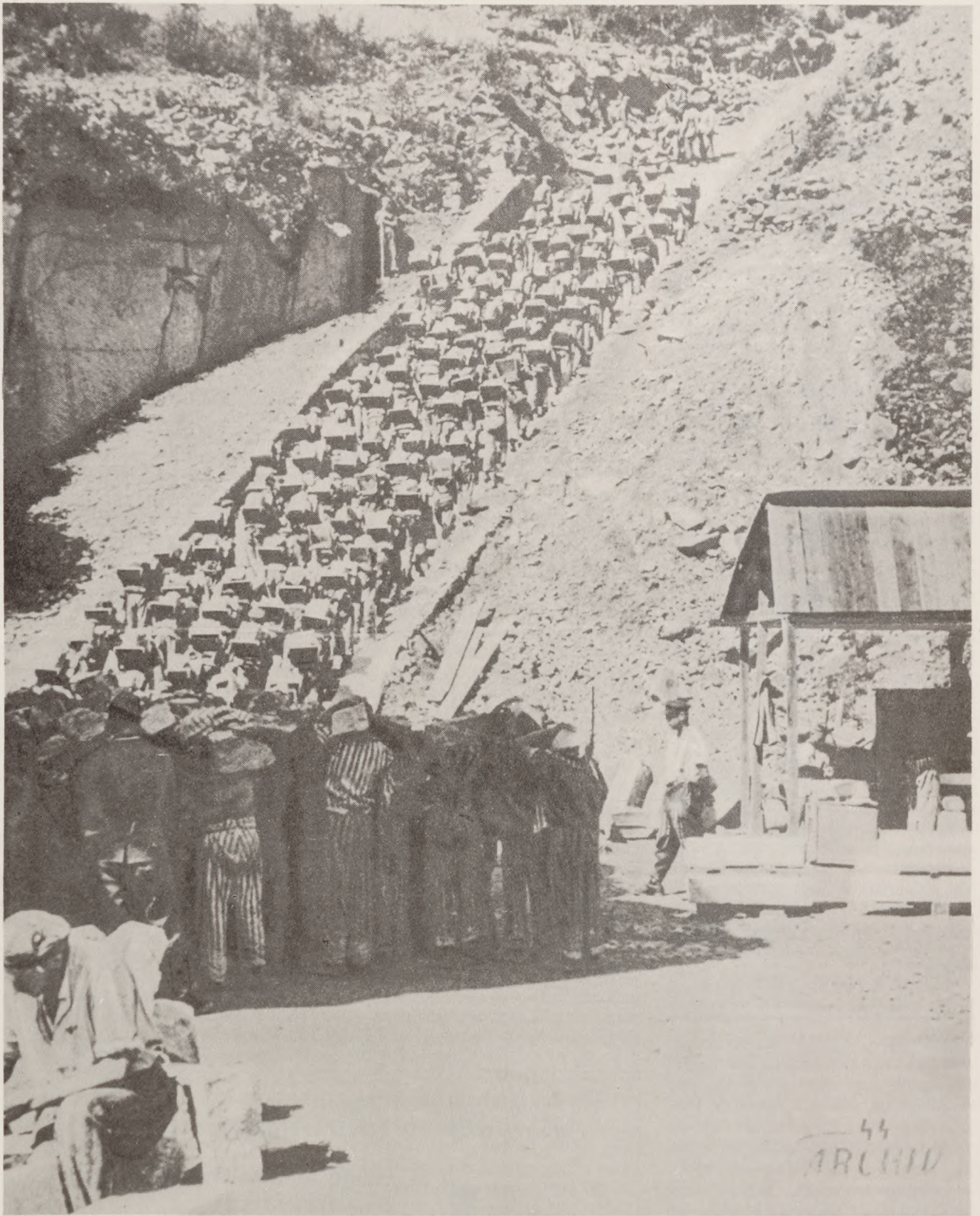
Deutsche Erd- und Steinwerkes samlede omsætning, der i 1938 kun var på 133.000 rigsmark, var i 1943 nået op på ca. 9 millioner rigsmark. Når man opgør dette resultat, må man imidlertid medregne de ca. 110.000 KZ-fanger, der omkom i Mauthausen...

Nybygning - ombygning - reparations & flisearbejde

**Helge Jensen, Murermester,
Skovshoved ApS,**

Ordrup Jagtvej 42 B,
2920 Charlottenlund,
tlf. (01) 63 28 00,

Dette billede er egnet til at blive det klassiske udtryk for Tyskland i dets dybeste fornedrelse. Det kan stå jævnsides med oldtidens slavebillede. Er det ikke bygningen af Ægyptens pyramider om igen! I endeløse kolonner står de her, et udvalg af Europas bedste ungdom, med hver sin kampesten på ryggen og venter på slavefogedens kommando: Fremad! Her kan enhver se, hvad hvad tyranni er, hvilken skæbne Hitler havde tiltænkt os alle. Der var mange lejre i Tyskland. Mærket i højre hjørne viser, at det kommer fra SS' eget grundige arkiv.

FORENINGERNE

SAMMENSLUTNINGEN

ÅRSMØDE

Fangesammenslutningen holdt i februar det årlige repræsentantskabsmøde i København. Trods vinter og trafikbesvær var de fleste deltagere nået frem, men enkelte måtte dog sende afbud eller sende stedfortrædere.

Ved mødets åbning udtalte formanden, Oskar Verner, mindeord over de mange, der i årets løb er døde.

Derefter valgtes Richard Andersen, Odense, til dirigent, og sekretæren, Poul Nielsen, oplæste protokollen, der godkendtes.

BERETNINGEN

Forud for mødet var udsendt en skriftlig beretning, hvorfra følgende kan nævnes:

Fangestævnet i 1978 forløb godt, og stævneudvalget har nu planer om et stævne sidst på sommeren, muligvis på Aalborg-egnen. Frihedsfonden skal lukke i 1980, men der arbejdes på oprettelse af et rådgivningsorgan til at videreføre arbejdet. Frihedsfondens bestyrelse har udarbejdet forslag herom, og vi vil understøtte det med alle kræfter. Myndighederne bør også være interesseret i, at forslaget realiseres. Man kan simpelt hen ikke undvære den erfaring og ekspertise Frihedsfonden har.

Som resultat af lovudvalgets arbejde fik vi en forhøjelse af hædersgaven på

1200 kr. årlig. Men udvalget må tage stilling til vore øvrige krav: beregningsgrundlaget og enernes forhold.

Problemet med Nors Hovedgård er løst til alles tilfredshed. Det oprindelige lån på 30.000 kr. er eftergivet, og rekreativfonden har yderligere givet et tilskud på 15.000 kr. Dermed har de fire feriesteder, vi har adgang til, fået nogenlunde lige store bevillinger.

Vi har fået et bedre blad, som alle nok i det store og hele er tilfredse med.

Sammenslutningens bestyrelse havde i vinter et møde med forstander Torben Nielsen, Bernadottégården i Roskilde, der gav en udmærket og interessant redegørelse for virksomheden på plejehjemmet, hvor der for tiden er 14 af vore kammerater.

Der udfoldes fortsat en udmærket aktivitet i foreningerne, selv om det ikke kan skjules, at der også blandt de aktive af naturlige grunde af og til spores en vis træthed. Men der rejses stadig nye sociale sager, og bl.a. derfor må vi bevare vore organisationer og vort sammenhold. Forelagde til sidst bestyrelsens forslag til udtalelser om forældelsen af krigsforbrydelser, om Frihedsfonden og om Frøslevlejren.

DEBATTEN

Holger Grome, Neuengamme, takkede for beretningen. Var enig i de tre udtalelser, men var ked af den beskedne deltagelse i højtideligheden for Bernadotte i Stockholm og den internationale manifestation i Luxembourg.

Axel Lauritzen, Gestapofangerne, takkede for beretningen. Omtalte den forestående TV-udsendelse af Holocaust-filmen, og gik ind for, at vi får en repræsentant for Theresienstadt med i det efterfølgende diskussionspanel.

Bremer, Aalborg, takkede også. Var enig i udtalelserne, men mente ikke, at man overfor Vesttyskland skulle »forlange« men hellere anvende udtrykket

Kurrejser til DDR - en sundheds- kilde

Trænger De ikke snart til en forfriskende og afslappende kur?

- Bad Elster 1. kl. hotel
priser fra — kr. 2.375,-
  - Bad Brambach
priser fra — kr. 2.165,-
- 3 ugers ophold

Yderligere information:
DDR's Trafikrepræsentation
Vesterbrogade 84
1620 V
(01) 24 68 66

01-39 62 24
Hansa Folketurist
Avenue 80 · 2200 N DRF

Aabenraa Rederi A/S

Finlands Vicekonsulat

P. F. CLEEMANN

SKIBSMÆGLERFORRETNING

AABENRAA

telgr. »Cleemann»

tlf. (04) 622182 - telex 52111

L. ORLIK Ltd., London har mere end 100 smukke pibemodeller på sit program - og der er 15 velsmagende ORLIK pibetobakker i forskellige typer at vælge imellem

Agentur & en gros:

C. B. MØLLER & CO. A/S

Ryesgade 106 · 2100 Ø · Tlf. (01) 26 65 44

»henstille«.

Kierulff, Stutthof, takkede ligeledes og var enig i udtalelserne, men ikke i, at man skulle nøjes med at »henstille«. Heinrich Davidsen, Horserød, var enig heri.

Max Gritzmann, Theresienstadt, sagde også tak og håbede, at vi i mange år endnu kunne klare dette arbejde. Var lidt ked af tonen i omtalen af Wiesen-thal-artiklen. Erklærede sig enig i de tre udtalelser.

P. Søgaard, Sachsenhausen: Friheds-fonden er vore kammeraters uafhængige advokat og derfor er det vigtigt, at fondens arbejde videreføres i en eller anden form.

Frode Toft gav en redegørelse for bladsamarbejdet. Mente, at udtalelserne om Frøslevlejren og Frihedsfondens virksomhed bør afleveres ved personlig forelæggelse i de pågældende ministerier, da det drejer sig om at få understreget nødvendigheden af, at de fornødne bevillinger bliver fremskaffet.

Ehgon Nielsen, Sachsenhausen, og Sally, Theresienstadt, mente begge, at man i udtalelser om krigsforbrydernes forældelse må stå fast på udtrykket »forlange«.

Otto Laugesen, Dachau, takkede for støtten til Nors Hovedgård, der vil blive brugt til nedsættelse af opholdsprisen.

Axel Lauritzen spurgte om muligheden for støtte til tandbehandling.

Jacob Jensen, der er formand for bestyrelsen for Bernadottegården i Roskilde, gav en række oplysninger, bl.a. at der nu er indledt et samarbejde med det norske krigsinvalideforbund om ferieudveksling af plejehjemspatienter. Personalet på plejehjemmet har lavet en smalfilm om livet på Bernadottegården, og den kan foreningerne låne. Man er nu så småt i gang med 2. etape, de beskyttede boliger.

Jørgen Lind, Neuengamme, kunne være enig med Bremer i at anvende udtrykket »henstille«.

Helge Kierulff påpegede, at FN har vedtaget en konvention om, at krigsforbrydelser aldrig kan forældes. Konventionen er tiltrådt af de fleste medlemslande, men desværre endnu ikke af Forbundsrepublikken.

Alfred Berthelsen, Erhvervshæmmede, påpegede, at vore erstatninger fastsættes på grundlag af et maximum på 80 pct., medens man for en række andre sociale ydelser nu har et maximum på 90 pct.

Efter endnu et par korte bemærknin-

ger kunne Oskar Verner besvare nogle af de stillede spørgsmål og oplyste bl.a., at der skulle være rimelig mulighed for at få støtte til nødvendig tandbehandling.

Derefter blev beretningen enstemmigt godkendt.

UDTALELSERNE

Udtalelsen om bevarelse af Frøslevlejren og om videreførelse af Frihedsfondens virksomhed under en eller anden form blev enstemmigt vedtaget.

I anledning af udtalelserne om krigsforbrydelsers forældelse forelagde Oskar Verner på ny udtalelsen med en lidt ændret afslutning, hvorefter udtalelsen vedtoges med følgende ordlyd:

- Vi, der har overlevet Hitler-regimets tugthuse og KZ-lejre, må på det skarpeste og alvorligste protestere imod, at den tyske forbundsrepublikks lov om forældelse af krigs- og naziforbrydelser træder i kraft fra 1. januar 1980.

Vi mener, at ingen af de forbrydere, som har tortureret og myrdet værgeløse fanger i KZ-lejrene eller har deltaget i mord på civilbefolkningen i de lande, hvor Gestapo og SS har hærget, må gå fri for straf.

Den slags forbrydelser må ikke blive forældede. Det vil være en tilsidesættelse af internationale aftaler, en alvorlig krænkelse af al demokratisk retsbevidsthed og en forhånelse af alle modstandere af Hitlerregimets blodige diktatur.

Vi forlanger, at den tyske forbundsrepublik respekterer F.N.s vedtagelse om, at krigsforbrydelser ikke kan forældes.

REGNSKAB OG VALG

Kasseren Bernt Johannesson, forelagde regnskabet, der blev godkendt.

Ved valgene blev Oskar Verner genvalgt til formand med akklamation. Som revisor genvalgtes Jacob Jensen, medens Ehgon Nielsen blev nyvalgt i stedet for Einar Berthelsen, der er død. Som revisorsuppleant valgtes Gotlieb Hansen.

Jørgen Lind, Neuengammeforeningen, havde foreslået nye regler for valg af bestyrelserne på Bernadottegårdene, således at øboerne skulle vælge en repræsentant til Hadsund og jyderne en repræsentant til Roskilde. Forslaget fik ikke tilslutning fra anden side og blev trukket tilbage, da det oplystes, at der gælder forskellige regler for valg af de to institutioners bestyrelser. Et tilsvarende

forslag vedrørende valg af rekreationsfondens bestyrelse fik heller ikke tilslutning, og rekreationsfondens bestyrelse blev derefter genvalgt.

Som Fangesammenslutningens repræsentanter i det fælles forhandlingsudvalg vedrørende erstatningsloven blev følgende valgt: Oskar Verner (Sachsenhausen), Alfred Berthelsen Århus (Erhvervshæmmede), Hans Andersen (Buchenwald), Poul Brandt (Theresienstadt) og Jacob Jensen (fmd. f. Bernadottegården i Roskilde). Som suppleanter valgtes Jørgen Lind (Neuengamme), Carl Nommels (Erhvervshæmmede) og Ove Laursen (Gestapofangerne).

Under eventuelt oplyste Poul Nielsen, bladudvalget, at der til dato er gen tegnet godt 1500 abonnenter på fællesbladet »Pigtraad-Gestapofangen«, og at der som bidrag til Fangesammenslutningens bladfond var indkommet ca. 5000 kr. Understregede, at der endnu manglede at blive gen tegnet henved tusinde abonnenter for at vi kan bevare det nuværende oplag, hvilket er en af forudsætningerne for at have et blad med det store antal sider. Vi må alle gøre en indsats her. At der også kan tegnes nye abonnenter viste den kendsgerning, at der ved årsskiftet var tegnet 25 nye abonnenter.

Oskar Verner kunne derefter takke dirigenten for god ledelse af mødet og deltagerne for et godt og positivt møde samt en appel om at bevare aktiviteten og sammenholdet i vore foreninger.

T-t

FANGESAMMENSLUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fangesammenslutningens rekreationsfond har afgivet beretning for året 1978. Vi bringer her en oversigt over de bevillinger til rekreation, der er givet i 1978. (Tallene i parentes viser det samlede tal for den tid rekreationsfonden har bestået).

Den ældste, der er sendt på rekreation, var 83 år og den yngste 39 år, gennemsnitsalderen var 64 år.

Antal bevillinger:	
Fordelt på køn: . . . . . mænd 77	(315)
. . . . . kvinder 45	(103)
. . . . .	122 (418)
<hr/>	
Invaliditet: 100%	38 (149)
50-85%	41 (158)
u. 50%	43 (111)

EMBORG

International handel med dybfrost specielt kød - fjerkræ - fisk.

Produktion og markedsføring af mejeriprodukter i afrikanske lande.

Produktion og eksport af malt til ølbrygning.

Teknisk know how i forbindelse med etablering af bryggerier, slagterier, køle- og frysehuse samt mejerier overalt i verden.

Hovedkontor: Hasserisvej 138
9000 Aalborg, telf. 05 - 13 12 23

BUCHENWALD

LANDSSAMARBEJDET GENOPLIVES

Ikke færre end 90 sluttede op om foreningens ordinære generalforsamling den 5. marts. Til dirigent valgtes politikommissær Niels Nielsen.

Formanden, kontorchef Hans Andersen, udtalte smukke mindeord om de kammerater, der var afgået ved døden siden sidst. Især dvælede han ved omtalen af kriminalassistent Henry Krause.

Han sagde bl.a.:

- Krause blev allerede på et tidligt tidspunkt under vort fangenskab vor talsmand og tillidsmand i disse ords mest bogstavelige betydning. Han havde nemt ved at formulere sig såvel på dansk som tysk, og han formulerede vore ønsker, og vi havde tillid til ham. Det føltes som et alvorligt tab, da han kom med den første transport hjem fra Buchenwald den 8. december 1944. Krause blev løsladt fra Frøslev i foråret 1945 og dannede sammen med Becket, F. A. Petersen og Viggo Soltoft det lille udvalg, som departementchefstyret i besættelsens sidste måneder støttede sig til i spørgsmål, der angik os andre fanger, der endnu sad rundt omkring i tyske lejre.

Dette udvalg var også kimen til vor klub, og det var en ganske naturlig ting, at Krause blev klubbens første formand. Han bestred dette hverv i 5 år og var dermed den, der mere end nogen anden - gav klubben dens ansigt. Det var en ret selvfølgelig ting, at vi udnævnte ham til æresmedlem for en halv snes år siden.

Og formanden fortsatte:

- Vi har holdt 6 møder i bestyrelsen. Vi har

Olav Holst

Bopæl:

København:	54	(178)
Sjælland, Lolland-Fals. m.v.	17	(43)
Fyn	7	(33)
Jylland	44	(164)

Baggrund:

Neuengamme	20	(75)
Dachau	1	(8)
Sachsenhausen	1	(11)
Buchenwald	3	(28)
Theresienstadt	6	(24)
Stutthof	4	(30)
Ravensbrück	2	(3)
Tugthuse i Tyskland	-	(1)
Fængsel/lejr i Danmark	10	(51)
Langtidsillegale	44	(120)
Allieret tjeneste	4	(18)
Enker	27	(49)

Rekreation i:

Rumænien	12	(109)
DDR	54	(151)
Spanien (Tenerife)	41	(92)
Norge	3	(6)
Israel	-	(9)
Vesttyskland	2	(6)
Bulgarien	4	(15)
Danmark	6	(28)
Andet	-	(2)

TIL VORE ABONNENTER

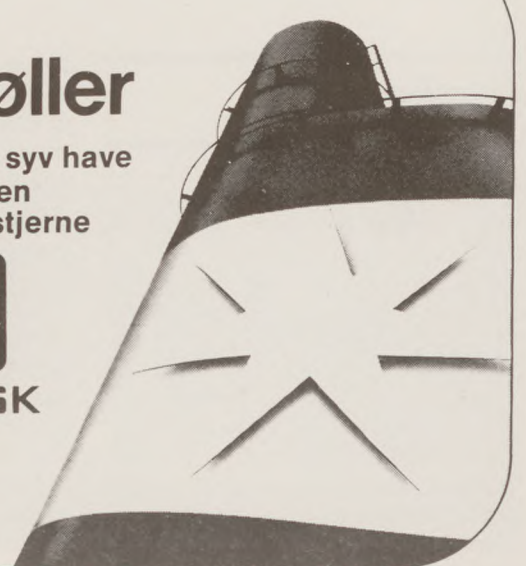
Vi udsendte girokort med decembernummeret 1978, og da der var mange restanter, så vedlagte vi også girokort i februarnummeret 1979. Det er blevet misforstået af nogle af abonnenterne, som havde betalt, og de har betalt igen. Der stod forklaring i februarnummeret om grunden til, at vi igen fremsendte girokort. Vi har derfor betragtet disse ekstrabeløb som et tilskud til vor bladvirksomhed og håber, at man er indforstået med dette.

A.P. Møller

I arbejde på de syv have
- under den
svyttakkede stjerne

MAERSK

højtideligholdt den 20. april ved kransenedlægning ved Neuengammemonumentet ved Helligåndskirken, den 4. maj ved repræsentation ved højtideligheden i Mindelunden og den 19. september ved kransenedlægning på Bispebjerg kirkegård, ved mindetavlen for Bernadotte på politigården og ved mindevæggen. Samme dag lagde vi også en krans på De ukendtes grav på Sundby kirkegård, hvor Krause kort forinden var blevet hensat.

Det årlige andespil samlede 180 deltagere, så næste år må vi skaffe et større lokale.

■ Ved samarbejde med De Erhvervshæmmede's Sjællandsafdeling har vi fundet frem til kammerater, hvis sager nu er rejst for erstatningsrådet. Vi har udarbejdet forslag til en revision af foreningens love. Forslaget fremlægges i dag til godkendelse.

Fremover vil der være kontakt mellem alle 4 klubber ud over hele landet - altså et landsforbund. Det vil betyde øgede udgifter, men de vil være beskedne. Samarbejdsforløbet tænkes nedfældet i en skriftlig aftale.

Formanden sluttede med at udtale anerkendende ord om fællesbladet og med at omtale arbejdet med forhandlinger med socialministeriet om lovens praksis.

Der blev vedtaget en lang række ændringer af klubbens love. Alle valg var genvalg.

Efter at den formelle del af generalforsamlingen var afsluttet, holdt hontorchef Th. Dige et meget konstruktivt lille fordrag, hvori han bl.a. udtalte forundring over, at en etat som politiet, der havde haft så mange medlemmer bag pigtråden, ikke for længst havde indrettet et rådgivningskontor for disse mennesker.

Politiet havde jo særdeles gode muligheder for at holde kontakten vedlige, idet man måtte være i besiddelse af nøjagtige lister over tidligere fanger. At der var et stærkt behov for rådgivning, var der ingen tvivl om. Senere svarede Dige på en mængde spørgsmål fra forsamlingen inden for erstatningslovens område. Stærkt bifald bagefter.

DACHAU

Dachau-klubben markerer den 29. april dagen for befrielsen fra lejren ved at nedlægge krans ved monumentet for den ukendte KZ-fange ved Helligåndskirken.

GENERALFORSAMLING

afholdtes i lokalerne i Nyrupsgade mandag den 19. marts.

Formanden Erik Beermann kunne byde velkommen også til en række kammerater, som man ikke havde set igen flere år. Socialsekretær Otto Laugesen berettede om det sociale arbejde, gennem hvilket man med held i årets løb havde ført en del erstatningssager igennem.

ERHVERVSHÆMMEDE

KØBENHAVNS AFDELING

afholder **generalforsamling** mandag den 20. april kl. 19.30 i Havnerådssalen på Københavns Rådhus med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Beretning
3. Regnskab
4. Forslag
5. 4. maj højtidelighederne
6. Eventuelt

Forslag til generalforsamlingen skal være bestyrelsen i hænde senest mandag den 23. april.

4. MAJ

Vi højtideligholder dagen ved at nedlægge blomster ved følgende mindesmærker:

- Kl. 10.00: Helligåndskirken
- Kl. 10.30: Mindeankeret i Nyhavn
- Kl. 11.00: Land og Folks mindetavle
- Kl. 11.30: De allieredes grave på Bispebjerg kirkegård
- Kl. 19.00: Mindelunden, hvor lysene bliver tændt på grave og langs alléerne opstiller fanevagter

Derefter følger musik og sang.

Vi opfordrer alle vore medlemmer til at møde op og være med til at mindes vore kammerater, der ikke nåede den oplevelse igen at leve i et frit Danmark.

LANDSMØDET

Det er Københavns opgave at holde dette i dagene tirsdag den 28. og onsdag den 29. august.

Programmet er: Tirsdag samles vi i Mindelunden kl. 14.00 og kl. 15.30 er der landsledelsesmøde, om aftenen er der kammeratlig sammenkomst med taler, underholdning etc.

Onsdag holdes landsmødet, hvor beretning og regnskab forelægges, og endelig er der valg til de ledende poster og udvalg.

ANHOLT

Tilmeldingerne for ferieophold på Anholt er allerede i fuld gang. Måske er det den lange vinter, der får længslen efter sommer til at komme til udtryk så tidligt. Dog er der mange ledige pladser endnu, og ansøgningsfristen for disse udløber den 31. marts.

Prismæssigt er der sket den ændring, at medlemmer betaler 50 kr. pr. uge og ikke-medlemmer 100 kr. pr. uge. Der betales fuld pris for børn over 12 år.

I tilfælde af mangel på plads har medlemmer fortrinsret.

Der vil først i april tilgå ansøgerne meddelelse om de er kommet i betragtning.

Ansøgning skal ske skriftligt og helst med to perioder plus ansøgerens adresse og telefonnummer til Alfred Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 2., 8210 Århus V.

NEUENGAMME

Generalforsamling
Den årlige generalforsamling afholdes

onsdag den 18. april 1979 kl. 19.30 i lokalerne Nyrupsgade 22, 6. sal, København V. Dagsorden i henhold til lovene.

Efter generalforsamlingen er der kammeratligt samvær.

Bestyrelsen

MINDEMØDE VED HELLIGÅNDSKIRKEN

Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme afholder sit årlige mindemøde ved monumentet for den ukendte kz-fange ved Helligåndskirken i København:

Fredag den 20. april 1979 kl. 19.00

Der bliver taler og nedlagt krans og blomster. Fanen kommer til stede.

I år mindes vi 34-året for befrielsen fra Neuengamme.

Efter mødet samles vi i restaurationen i Løvstræde.

Bestyrelsen

Fælles svensk/dansk 5. maj arrangement

På initiativ af vore svenske venner fra »De hvide Busser« og i samarbejde med Neuen-gamme-foreningen har vi fornøjelsen at invitere på en festlig sejltur med spisning, musik og dans i anledning af befrielsesdagen den 5. maj.

Kammerater fra alle fangeforeninger i hele landet har hermed chancen for at kunne del-tage i dette fællesarrangement, idet der er af-gange både fra Grenå og Helsingborg med den store Europafærge, på hvilken festen skal foregå. Der er således lejlighed til at kunne gøre indkøb i de toldfri kiosker ombord.

Lørdag den 5. maj 1979, kl. 13.00 er der af-gang med Europafærgen fra Grenå mod Hel-singborg, hvorfra færgen returnerer med de øvrige deltagere om bord kl. 17.30, og festen kan begynde med en lækker dansesoupé, som er inkluderet i prisen, der er kr. 50,00.

Hjemkomst til Grenå kl. 21.45.

Fra København arrangeres fællesrejse med DSB. Afgang fra Københavns Hovedbane-gård (under uret) lørdag den 5. maj kl. 15.00.

Hjemkomst søndag den 6. maj om formidda-gen.

Sjællænderne overnatter på færgen og spi-ser morgenmad om bord inden afrejsen. Pri-sen for denne tur er, inkluderet alle rejseud-gifter, dansesoupé, køjepladser samt morgen-mad kr. 125,00.

For dem, som skulle ønske at stige direkte om bord i Helsingborg, er prisen kr. 100,00.

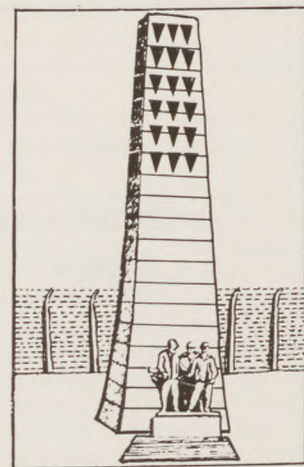
Tilmelding kan kun foretages til Neuen-gamme-forenings sekretær mod forudbeta-ling pr. giro og er bindende. Af hensyn til arrangementets heldige gennemførelse er til-melding absolut nødvendig senest den 25. april på forlangende af rederiet.

Foreningens kasserer er: Ib Lærche, Im-merkær 25/2. tv., 2650 Hvidovre. Postgiro 8 07 3481.

Vi håber på stor tilslutning fra hele landet til denne sjældne lejlighed til samvær med vo-re svenske venner fra »De hvide Busser«.

På gensyn på Europafærgen den 5. maj.

*Neuen-gamme-foreningens
festkomité*

Ialt er 19 lande tilsluttet den internationale komite, men overalt gør alderen sig stærkt gældende, og det medfører naturligvis, at en hel del kendte kammerater ikke er i stand til at komme, men jeg vil dog tro, at 16 lande vil blive repræsenteret ved delegerede.

På nuværende tidspunkt foreligger der til-melding fra 12. Der er mange kammerater, der i de senere år ikke har kunnet rejse alene, og derfor har vi sagt til dem: Tag konerne med. Det betyder selvfølgelig en forøgelse af det samlede antal, og hermed koster denne kongres også flere penge, men vi har mødt megen velvillighed fra København og om-liggende kommuner, ligesom vi også har modtaget støtte fra kulturministeriet. Det har dog ikke været tilstrækkeligt til at skrabe de 100.000 kr. sammen, som en sådan kongres koster, og vi har da også tilsagn fra enkelte sponsorer endnu, men vi kan godt bruge flere.

■ Kongressen afholdes på Tidens Højskole i Hørsholm fra den 3. til den 8. maj. Her er der plads samtlige delegerede med og uden

Eigild Groot

Vognmand

Gl. Skanderborgvej 24
8900 Randers
Telefon 06-42 48 36

שלום

Shalom - velkommen til

JERUSALEM

KIBBUTZ

TEL AVIV EILAT

NATHANYA

Alle oplysninger: Deres
autoriserede rejsebureau eller

Den Israelske Stats Turistbureau

Vesterbrogade 6D - 1620 Kbh. V

Tlf. (01) 12 96 80 - (01) 11 96 79

SACHSENHAUSEN

Den internationale komites møde samler 100 deltagere i Danmark

Den internationale Sachsenhausen-Komite skal i henhold til sine vedtægter afholde kongres hvert andet år, og som værtsland er turen nu kommet til Danmark. Det vil sige, at det er landsforeningen af Sachsenhausen-Fanger i Danmark, der må stå for arrangementet.

Der vil komme delegerede fra mange lande i Europa.

Tidens Højskole i Hørsholm.

A. HONORÈ OG SØN

Enggaarden
7620 Lemvig

koner, samlet antal med gæster, tolke o.s.v., kommer til at ligge på ca. 100 personer.

På vor kongres i Moskva for 2 år siden havde vi for første gang inviteret børn af tidligere Sachsenhausen-fanger med, idet vi i ISK. er af den opfattelse, at der skal nogle til at føre kampen videre for fred og afspænding, samt mod fascisme og nazisme.

I Moskva var der 5 unge mennesker med, og denne gang bliver der mindst 12. Hensigten er at danne en komite af unge demokratiske og positive mennesker, der kan fortsætte arbejdet.

Kongressen vil blive modtaget af overborgmester E. Weidekamp på Rådhuset, samt af Byggefagenes Samvirke i København. Begge steder vil der finde en beskeden servering sted. Det er dejligt at møde så men velvilighed.

Kongressen åbner den 4. maj kl. 10. Der er modtagelse på Københavns Rådhus kl. 12. Om eftermiddagen lægges der kranser ved Sømændenes mindeanker i Nyhavn og i Mindelunden i Ryparken.

Lørdag skal damerne på rundtur i København, og om søndagen skal den samlede kongres med damer på besøg på Bernadottegården i Roskilde.

Mandag skal der være pressekonference i Byggefagenes Hus og derefter modtagelse og servering.

Mandag aften slutter kongressen med en beskeden festmiddag og underholdning af unge progressive kunstnere.

Tirsdag er der afrejse.

Med venlig hilsen
Oskar Verner

den 16 de

Foreningen havde samlet 111 deltagere til sammenkomsten den 19. februar. Thomas Sneum gav en meget personlig og interessant skildring, der fængslede alle.

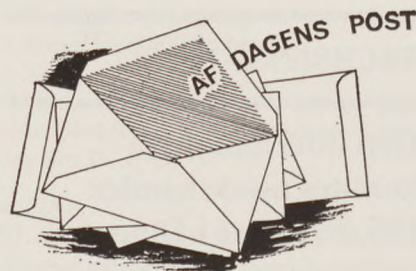
Den nuværende ledelse består af Gunnar Auken, Poul Frederiksen, Per Federspiel og Poul Adam Mørch.

Den 29. marts var nazijægeren Simon Wesenthal gæst. Han talte på engelsk om: Kampen for retfærdighed. I dagens anledning var man rykket hen til et større lokale end ellers.

Aftenerne forløber på den måde, at man samles ved en beskeden middag, som hver enkelt selv betaler. Derefter har aftenens hædersgæst ordet, hvorefter der er lejlighed til såvel at stille spørgsmål som til at komme med diskussionsindlæg. Der er næsten udelukkende mandlige deltagere, men enkelte kvinder slutter dog op.

For udenlandske gæster benyttes ofte engelsk som talesprog, og det plejer ikke at være vanskeligheder for deltagerne.

Den nuværende ledelse trådte til i september 1972. Der har siden den tid været holdt 18 sammenkomster med en gennemsnitlig tilslutning på 87, og det er jo meget fint - nu 34 år efter befrielsen.

Når engang Holocaust med jødernes grusomme lidelsehistorie under nazismen ikke mere optager pressen, kunne det måske hælde, at man også spørger efter de tunge lidelser, som de øvrige vesteuropæiske KZ-fanger var ude for i de lejre, som ganske vist ikke var ud tænkt som tilintetgørelseslejre, men som i så alt for rigt mål kom til at fungere som sådanne.

G.J.

FRIHEDSMUSEET

MUSELMÆNDENE FRA HERNING NU PÅ FRIHEDSMUSEET

Vort billede i sidste nummer af Pigtraad-Gestapofangen gav anledning til, at Frihedsmuseets leder Jørgen Barfod bad Gunner Jespersen skænke sine billedskærerarbejder af muselmænd i Neuengamme til museet.

Overrækkelsen fandt sted den 27. februar. Jespersen var ledsaget af sin gode ven fra den illegale tid, Knud Thestrup. Muselmændene blev placeret i et glas-skab, hvor figurerne nu står beskyttede

og i god belysning. Museet trængte også til dem, da der i forvejen kun fandtes en mindre figur, som mere ligner en uld-jyde med sæk på ryggen end en muselmand.

MØDER

I møderækken i Frihedsmuseets Venner holdt redaktør Kate Fleron i februar foredrag om »Frit Danmark«. Det var et interessant foredrag, der tog sin begyndelse i den kreds af unge journalister på »Nationaltidende« kaldet »Ivanof-gruppen«, der straks efter 9. april søgte at gennemføre en »nålestikskrig« mod besættelsesmagten. Her mødte Kate Fleron bl.a. Age Schoch og Ole Kiilerich.

»Frit Danmark«, der blev grundlagt af Christmas Møller og Aksel Larsen, havde i starten kun et oplag på 5000 eksemplarer, men var i foråret 1945 oppe på 70.000, ja, i efteråret 1944 kunne man endog udsende et af bladets numre i 113.000 eksemplarer.

Kredsen om bladets redaktion var foruden Kate Fleron og Schoch folk som Mogens Fog, Hammer, Houmann og Elias Bredsdorff. Blandt lederne af den praktiske organisation af bladets fordeling var i starten Senn Seehusen. Bladet førte en hård linie mod besættelsesmagten og dens danske håndlangere, men også mod den samarbejdsvenlige Scaviniusregering og de halve standpunkters folk. Bladet fik støtte af betydende kredse og havde bl.a. et fortrinligt samarbejde med marineministeriet.

Efter befrielsen videreførtes organisationen og bladet en tid, men det gik ikke i længden. Men der står stadig en aktiv kreds bag bladet, der ikke er partipolitisk, men linien er »til venstre for midten«.

I den efterfølgende diskussion fremdroges bl.a. Niels Svenningsens rolle, der nylig blev hævet til skyerne i »Politiken«. Der faldt mange beske bemærkninger i den forbindelse. Overfor det negative syn på betydningen af modstandsbevægelsens indsats fremførte en af de tilstedeværende sabotører det argument, at alternativet til sabotagen havde været allierede bombardementer af danske byer og havne, således som det skete i de fleste andre besatte lande.

Generalforsamling i Frihedsmuseets Venner

Foreningen Frihedsmuseets Venner holdt den årlige generalforsamling i februar. Til dirigent valgtes Børge Jensen.

Formanden, Sven Seehusen, indledte sin beretning med at beklage forsinkelsen af års-

Kammeraternes Hjælpesfond

er raske kammeraters hilsen
til de syge

skriftet og omtalte derefter de i årets løb afholdte foredrag. Kafeteriet havde givet et pænt tilskud til de midler, foreningen råder over.

Også museets fremtid blev omtalt, primært forhandlingen om museets eventuelle frigørelse fra Nationalmuseet.

Jørgen Mågård gav en beretning fra museet i Frølev og redegjorde ligeledes for de ønsker, man havde for Frølevmuseets fremtid.

Jørgen Barfod sluttede beretningen med at redegøre for de planer, man har om museets fremtid, og om det arbejde der er planlagt.

Det forelagte regnskab blev godkendt.

Til bestyrelsen genvalgte Jette Hecht Johansen og Jørgen Jespersen, medens Thorkild Antonsen nyvalgte i stedet for Busk Rasmussen, der ikke ønskede genvalg.

E.B.

MINDEORD

Foreningen 50'ERNE FRA PORTA har i slutningen af januar med få dages mellemrum mistet to af sine medlemmer.

Joachim Giersing, født 29. juli 1912, død 21. januar 1979, var fra 1941 antikvitetshandler i København. I 1942 gik han ind i illegal efterretningsvirksomhed, idet han blev en af den engelske Secret Service's forbindelsesmænd i Danmark. Han blev arresteret 1. april 1944 og blev 15. september deporteret til KZ-lejren Neuengamme og herfra efter få dage til Porta Westfalica.

Storbritannien belønnede hans indsats med tildelingen af George VI's tapperhedsmedalje.

Karl Krighaar, født 15. marts 1914, død 24. januar 1979, var skibsfører. Under besættelsen virkede han i Københavns havnepoliti, hvilket kom modstandsbevægelsen til gode. Bl.a. var det hans landsætning fra aosiden af sabotørerne, der muliggjorde sabotagen mod Burmeister og Wain.

Han deporteredes 15. september 1944 til KZ-lejren Neuengamme og derfra til Porta Westfalica.

Æret være deres minde!

Nils Berg

Han var en af pionererne, da det gjaldt

E. Borch Johansen.

Cand. polit. major E. S. L. Borch-Johansen, Nymarksgården i Hindevad på Nordfyn blev næsten 80.

Han var nogle år forretningsfører i den danske småskibsrederiforening, som før, under og lige efter krigen var en betydelig erhvervsfaktor, inden man fik store olietankere, køleskibe osv.

Han spillede også en fremtrædende rolle i KU i København og på Frederiksberg, var på samme tid som Adam Møller, Poul og Aksel Møller osv.

Han var en god og fængslende taler. En

høj, ranglet, lidt drenget og skødesløs mand på en talerstol. Men med charme og umiskendelige talegaver. Han blev folketingskandidat i København.

Da Danmark blev besat, kaldtes der på hans mod og snarrådighed. Han rejste flere gange til Sverige, efter at vort land var blevet besat. Han virkede for Hærens Efterretnings-tjeneste 1940-41, og han var blandt dem, der arrangerede modtagelsen af f.eks. Børglum Kloster-sønnen, faldskærmsmanden Chr. Mich. Rottbøll, i april 1942. Det var ham, som tilrettelagde Christmas Møllers flugt til England i foråret 1942. Flugten gik netop fra Agger Tange i Nordjylland til Vestsverige.

Med en fiskekutter, hvis fører Borch-Johansen kendte. Og fra Sverige gik turen så for Christmas Møller og hustru med fly til London.

Det danske politi var under krigen nu og da temmelig ivrige i tjenesten i betragtning af de interesser, som stod på spil, og som så uden al tvivl måtte betegnes som landets sande.

Man fandt snart frem til planlæggeren af Christmas Møllers flugt, nemlig Borch-Johansen. Han kom i Vestre Fængsel, men slap snarrådigt fri. Der var vist noget med et eller andet æresord. Og der var i visse danske politiker- og politikredse en overgang megen surhed over, at han brød sit »ord« og slap til Sverige og derfra til England. Derovre kom han med i SOE, som tilrettelagde f.eks. nedkastningerne af specialister og våben over det besatte Danmark.

Han var og blev en modig handlingens mand. Han ønskede selv at komme i marken. Væk fra Londons kontorstøv. Han kom i 1943 ind i den engelske hær. Og han steg i graderne til major. Han gjorde også felttoget med op gennem Europa, f.eks. Italien, Frankrig og Holland.

I England traf han sin senere hustru, Alison, som under krigen havde ledet britisk Røde Kors i Frankrig. De blev gift i 1948. De

Glarmesterfirmaet

J. DIDERICHSEN

Amager Landevej 47 - 2770 Kastrup

Tlf. 50 42 18

Aut. EL-installatør

GUNNAR NOESGAARD

Frydensbergvej 24 - 3660 Stenløse

Telefon (03) 17 01 60

slog sig ned i Danmark. Han drev forskellig forretning, blev siden aktiv gårdejer.

Hans hustru har indlagt sig fortjeneste ved at oversætte nogle danske værker om besættelsen, bl.a. den fremragende fynske historiker Jørgen Hæstrups store dokumentariske værker.

E. Borch-Johansen trådte efter krigen aldrig frem for at få hæder og laurbær, men gik stille til en ny dagens gerning. Han var et mandfolk, en eventyrer og en pioner.

Johs. Rasmussen

Jørgen Koefoed

Pastor emeritus Jørgen Koefoed, Alpedalsvej 53, Kolding, blev 78 år gammel.

Pastor J. Koefoed var amtmandsøn, født på Frederiksberg og blev cand. theol. 1926. Året efter kom han til Alminde-Viuf som sognepræst.

Pastor Jørgen Koefoed var grundtvigianer. En venlig, levende mand, der altid havde tid til at snakke med folk. Under krigen var han ivrig modstandsmand og blev tilsidst taget af Gestapo og sad mere end et år i Frøslevlejren.

Han var ivrig hjemmeværnsmand siden 1945, og han fik for nogle år siden tildelt hjemmeværnets fortjenstmedalje.

HANS ØLLGAARD

Fhv. biskop Hans Øllgaard, Odense, er død, 91 år. Han var aktiv i modstandsbevægelsen, og det var først og fremmest hjælpeaktionerne for jøderne i 1943, der bragte ham i kontakt med modstandsbevægelsen. I 1944 blev han udpeget til medlem af Frihedsrådet, men da man fik oplyst, at hans medlemsskab af rådet muligvis var blevet røbet, kom han aldrig til at deltage i nogle af rådets samlede møder før efter befrielsen. Derimod forblev han på Fyn som rådets repræsentant og var en af de ledende skikkelser i den fynske modstandsbevægelse. Han var således med til at planlægge den fantastiske befrielse af 20 frihedskæmpere, der sad som fanger i Statsfængslet i Nyborg.

EN AF DE UKENDTE HELTE

I januar døde fhv. maskinmester Alfred Andersen, 64 år, stærkt medtaget efter sin indsats og oplevelserne som sømand under krigen. Ved krigsudbruddet lå han med et tankskib i Chile. Skibet blev sat i brand ved sabotage, men han overlevede ved at springe i havnen. Resten af krigen sejlede han i allieret tjeneste mellem Amerika og England, og han var med ved invasionen i Frankrig i 1944. Tre gange blev hans skib sænket i Atlanten af tyske U-både, men på eventyrlig vis blev han hver gang reddet. Og hver gang tog han af sted igen for at sejle de livsvigtige transportere trods U-både, miner og luftangreb. Under et hospitalsophold efter et krigsforlis lærte han en engelsk sygeplejerske at kende og giftede sig. Derved blev han senere svoger til Thor-kild Dige og ved begravelsen indledte Diges

engelske svigersøn Edward Cambell sin mindetale således: »Hvert land har sine ukendte helte, hvert land har sønner og døtre, som har sat livet på spil for friheden i menneskehedens navn. En af disse ukendte var min svoger Alfred, en sand og ædel søn af Danmark.«

Stig Jensen

En af modstandskampens store skikkelser, Stig Jensen, er død, 82 år. Han døde på vej for i en kreds af modstandsvenner at høre vennen og faldskærmsmanden Ths. Sneum tale om »Modstand eller underkastelse«. Og det var symbolsk, for han underkastede sig aldrig. Den 9. april 1940 gik han uanfægtet ind på Hotel Phønix, hvor den tyske marine-stab straks indrettede sig, og da han gik, medtog han en tysk officers pistol fra garderoben. Og siden da var han med i næsten alt, hvad der skete af modstandsarbejde. Utallige er de utrolige beretninger, der findes om hans virksomhed. I rapporterne til London (han var nedkastningschef på Sjælland) hed han »Partisan Jensen«, andre steder hed han blot »den tykke«, og atter andre steder »obersten«, et navn, der dårligt svarede til hans hyggelige og civile udseende. Men han var en beskeden mand, også efter befrielsen. Og så var han i besiddelse af megen lune, hvilket også præger den lille bog, han udgav i 1970 med titlen »Sandfærdige løgnehistorier fra besættelsen«. Han vil blive mindet som det, han var, og som vennen Børge Outze skrev det i nekrologen i »Information«: Han var en af de gæveste.

T-t

Henning Schlanbusch

Fhv. vicepolitimester Henning Schlanbusch, Dæmningen 10, Vejle, blev 73 år.

H. Schlanbusch, der stammede fra Frederiksberg, tog studentereksamen i 1934 i Sønderborg, og juridisk embeds-eksamen fra Københavns Universitet i 1930. Herefter blev han volontør ved domhuset i Sønderborg, kom til Viborg som sagførerfuldmægtig og i 1932 til Varde som dommerfuldmægtig. I 1934 blev Schlanbusch politifuldmægtig, og fra Varde kom han til Vejle som 1. politifuldmægtig i 1946. I 1966 blev han udnævnt til politiassessor og i 1974 til vicepolitimester, hvorefter han i 1975 tog sin afsked.

Under besættelsen, hvor H. Schlanbusch var aktiv i modstandsbevægelsen, blev han arresteret af gestapo og resten af tiden til krigens slutning, måtte han tilbringe i kz-lejre, bl.a. Neuengamme og Porta Westphalica.

I de første år efter befrielsen deltog han en del i foreningsarbejdet blandt tidligere fanger.

BØGER

Omkring besættelsestidens første år.

Angelo Hjort: *Patrioterne. Roman. 346 s. - Gyldendal.*

Man skal altså huske under læsningen, at det er en roman. Det letter arbejdet, fordi man så ikke tynges af et særligt krav om historisk nøjagtighed. For den, der har oplevet besættelsestiden i København og nærmeste omegn, vil der nemlig uvilkårligt melde sig erindringer, som ikke så ganske stemmer med denne bogs fremstilling. Måske hører det sammen med, at jeg boede i Gentofte kommune og fra først af var med i det illegale arbejde både der og i selve København. I mine erindringer spiller netop Gentofteperioden en ganske særlig rolle. - Men således vil det jo altid være, når en, der personligt har oplevet en historisk periode i en bestemt egn, møder en fremstilling heraf af andre, der oplevede den på anden vis.

Forfatteren søger gennem en skildring af en kreds af bestemte personer at vise, hvordan situationen udviklede sig, hvordan regeringens passive holdning og eftergivenhed langsomt begyndte at miste sit tag i befolkningen og modstandsbevægelsen så småt begyndte at tage form.

Det er væsentligt den mest jævne befolknings holdning, der søges karakteriseret gennem de udvalgte personligheder.

Undervejs får man mange oplysninger om enkeltheder i forbindelse med besættelses-situationen og de virkninger, den fik også i det daglige liv, ganske særligt blandt det, man kalder almindelige mennesker.

Undervejs får man mange spændende enkelte begivenheder, således at bogen på den vis også tjener et uvilkårligt underholdende behov.

Paul Holt

HOLOCAUST

En forrygende spændende bog. Den har fra jeg påbegyndte læsningen af dens 352 tætrykte sider slået alt andet ud: Radio, TV og avislæsning.

Bogen er en roman, genialt skrevet, levende og rystende. Dens idé at følge to familier, en jødisk og en SS-er. Gennem deres dagbøger følger man deres skæbner fra august 1935 og de følgende ti år, altså til sammenbruddet, og dagbogsformen sikrer, at man altid er klar over, hvilket tidspunkt i udviklingen, man læser om.

Vi får et klart billede af den ene fortæller, en ung jøde, Rudi. Han vokser op i Berlin som søn af læge Josef Weiss, en intelligent og samvittighedsfuld læge, der er udvandret fra Polen til Berlin. Der er datteren Anna, begavet i skolen, charmerende af væsen. Der er sønnen Karl, en gennemført kunstnerisk begavelse. Han gifter sig med Anna, der er udgået fra et katolsk hjem. Rudi er en handlekraftig og entusiastisk fodboldspiller. Og der

er moderen, en personlighed, der har sine bedste stunder sammen med mand, børn og sit flygel.

Den anden fortæller er Erik Dorf, en intelligent, charmerende tysk advokat. Stærkt tilskyndet af sin unge hustru Marta melder han sig til tjeneste hos Heydrich. Udsigten til arbejdsløshed spiller en rolle, men nok aller mest hans kones ambitioner om en stor karriere i det dengang så almægtige nazi-parti.

■ Mellem de to familier har der været en ganske god forståelse, og læge Josef Weiss hjælper den unge Marta Dorf gennem en svær sygdom. Erik Dorf opfordrede da også familien Weiss flere gange til at rejse bort fra Tyskland, men familien Weiss blev, for det kunne da ikke være rigtigt, at Beethovens og Goethes fædreland ville gøre alvor af at udrydde Tysklands jøder. Det gjorde tilsyneladende ikke indtryk på dem, at Hitler jo på tryk havde fremlagt sit udryddelsesprogram.

Erik Dorf opmuntres gang på gang af sin hustru, der glæder sig over hans forfremmelser og påskønner de gaver, hendes mand modtager som påskønnelse for ihærdighed og opfindsomhed - dejlige ting, som »partiet« havde beslaglagt hos rige jøder, efterhånden som de var udryddet.

Vi får at vide, at når Heydrich var så ivrig som chef for afdelingen, skyldtes det, at han havde jødisk blod i årerne og derfor var særlig ivrig for at bevise overfor Himmler, at han var rettroende.

I Erik Dorfs hjem fejrer man en skøn juleaften med de traditionelle julesalmer til akkompagnement af beretningen om tilintetgørelsen af 30.000, 32.000, 27.000 og 10.000 jøder. Glæden over det gode flygel fra Josef Weiss' hjem dominerede i sindene.

Vi følger Erik Dorfs iver for at finde frem til »bedre« udryddelsesmetoder, for det gav for lidt med skydning, dynamit og indsprøjtninger. Han triumferer ligefrem, da man er nået frem til indretning af særlige badekabiner i Auschwitz. 12.000 kunne man nu aflive på een dag. Kun på eet punkt var SS-erne utilfredse, nemlig ved den stinkende røg fra krematorieskorstenene - og den væmmelige fedt, men fik Erik Dorf anfægtelser, blev han trøstet af sin kone, der blot ville adlyde »Der Führer«.

■ Som rædslerne skrider frem, følger vi familien Weiss's overflyttelse til ghettoen i Warszawa, og vi følger opstanden. Bertha Weiss overføres til Auschwitz - og aflives.

Karl må arbejde i stenbruddet i Buchenwald, og hans unge kone, der elsker ham inderligt, får breve smuglet ind gennem SS-eren Heinz. Karl får lettere arbejde i et atelier i lejren, føres til Theresienstadt, og flere Røde Kors inspektioner får et ganske forvansket indtryk af livet i ghettoen/lejren.

Rudi flygter, slår sig igennem og kommer til Prag, hvor han træffer en ung tjekkisk jødinde, som han senere gifter sig med i en partisanlejr i Rusland.

Inga bliver angivet, men hun ønsker det selv, for hendes højeste ønske er at være sammen med sin mand og dele hans kår.

I Auschwitz arbejder Erik Dorfs onkel som ingeniør, og han redder gennem nogen tid mange jøder ved at beskæftige dem med vej-arbejde.

■ Til slut redes trådene ud: Familien Weiss er udsløttet med undtagelse af Rudi, der dukker op i Theresienstadt. Her møder han Karls efterladte kone - og deres lille søn, der nu er 10 måneder. Rudi kalder ham Churchill, men Inga kalder ham Josef til minde om Karls far. De mange tegninger fra det illegale arbejde i atelieret i Theresienstadt er reddet. De fortæller sandheden om livet i Theresienstadt. De var Karls og de andre kunstneres værker.

Rudi får et nyt job som »hyrde« for en flok græsk/jødiske børn, hvis forældre var aflivet. Han skal føre dem til Israel.

Om Erik Dorf får vi at vide, at han under et forhør fik held til at sluge en cyanid-kapsel og døde meget hurtigt derefter.

■ Bogen blev med det samme en best-seller i USA. Den er altså en roman, men alt, hvad der står i den, svarer til de faktiske forhold.

Dens omplantning til TV har givet millioner i godt 30 lande et klart billede af, hvad der faktisk skete i Øst- og Vesttyskland i Tysklands navn.

De danske TV-udsendelser fik en mægtig forhåndsklæbe gennem de mange protester, der fremkom, da dansk TV havde besluttet sig for *ikke* at bringe udsendelserne.

Men de kom altså. Det skete 1., 2., 3. og 4. marts. Det blev til mange timer, efterfulgt af diskussioner, og selv om udsendelserne trak længe ud på aftenerne, har givetvis mange holdt ud, så de fik det hele med. Det kan man slutte af de mange læserbreve i dagblade og tidsskrifter og foredrag, der er fulgt efter.

■ Mens diskussionerne i dansk TV var ret intetsigende, var de tyske drøftelser yderst givtige, ja måske får de den virkning, at der nu i Tyskland er et flertal for bortfald af straf for krigsforbrydelser.

Mens CDU omtaler udsendelserne med vrede, har forbundskansleren Helmut Schmidt i Forbundsdagen udtalt: De er en del af vor tyske historie.

Bogens originaltitel er Holocaust, der oversættes ved: Brændoffer. Den danske udgave er foretaget af Chr. Erichsens Forlag. Man har her valgt titlen: Ragnarok. Ordet henviser til den store kamp mellem guder og jætter, der er den gamle verdens undergang. Vi bruger jo ordene: Verdenskrigens Ragnarok.

Forfatterens navn er Gerald Green - 352 sider, 118 kr.

F-k.

Eigil H. Larsens Eftf.

v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandsstræde 11
(v. Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telefon (01) 11 07 87

Simonsen & Weels Eftf. AS

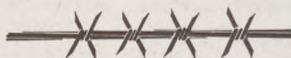
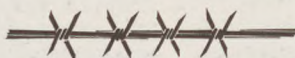
ROSKILDEVEJ 14 . 2620 ALBERTSLUND

TELEFON (02) *64 81 11

VESTERGADE 5 . 8000 ÅRHUS C . TELEFON (06) *12 09 11

S&W

ADRESSE- LISTE:

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N. (01) 35 50 12.
Næstform.: Erik Beermann, Toldbodgade 61, (01) 14 04 31.
Skr.: P. Nielsen, Bjernedevej 40a, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.
Kass.: Bernt Johannesson, Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby, giro 5 11 79 17.
Bestyrelse: H. Davidsen, Frode Toft, Arnold Jensen, Hans Andersen, Børge Jensen, Lillian Olsen, Cilla Cohn og Mogens Petersen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Onsgårdsvej 17, 2900 Hellerup. (01) 61 18 91.
Kass.: Johs. Damsgård, Herninggade 1, 2100 København Ø. (01) 42 55 72.
Århus: Håkon Thomsen, Søndervangen 20, 8260 Viby J. (06) 14 53 95.
Aalborg: G. Hansen, Sønderbro 15, 9000 Aalborg. (08) 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Erik Beermann, Toldbodgade 61, 1253 København K. (01) 14 04 31.
Næstfmd.: Poul Nielsen, Bjernedevej 40a, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.
Kass.: Agner Vennike, Præstelængen 19, København NV. (01) 10 72 60. Giro 58 718.
Skr.: Arvid Hemmingsen, Tulipanvej 21, 2720 Vanløse. (01) Fasan 608.
Socialsekretær: Otto Laugesen, Dragstrupvej 118, Ml. Jølby, 7950 Erslev Mors. (07) 74 16 64.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N (01) 35 50 12.
Næstfmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense. (09) 15 98 27.
Kass.: Anna Strunge, Musvågevej 20, 8210 Århus V. (06) 16 98 12.
Kbh. afd.: Kontor: Hulgårdsvej 110, 2400 København NV (01) 19 67 91.
Fmd.: R. Bonde Larsen, Marievej 7, 2740 Skovlunde. (02) 94 99 04.
Esbjerg afd.: Viggo Hansen, Palnatokes Alle 19, 6700 Esbjerg. (05) 14 27 58.

Fredericia afd.: Hans Staub, Bragesvej 8, 7000 Fredericia, tlf. 92 17 47. Kontor Kongensgade 31 A, tlf. 93 29 73, åbent hver onsdag kl. 14-16.

Odense afd.: Øster Stationsvej 21, 5000 Odense C.
Fmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ. (09) 15 98 27.

Kontoret er åbent hver onsdag fra kl. 10-12, men ikke om eftermiddagen. Tlf. 13 88 45. Herudover træffes kontorets leder på tlf. 16 31 93.

Sydfyns afd.: Louis Artell, Kirkevej 6, 5892 Gudbjerg. (09) 25 18 29.

Oskar Hansen, Vognmandsvej 25, 5800 Nyborg. (09) 31 09 23.

Sv. Aage Pedersen, Svendborgvej 45, 5761 Ollerup. (09) 24 13 65.

Sjælland afd.: Ove Laursen, Dyssekilde, Ganløse, 2760 Måløv. (03) 18 30 46.

Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Abo), Lemvigvej 67, 9220 Aalborg Ø. (08) 15 70 82.
Centrets adresse: Østerbro 38, 9000 Aalborg (08) 12 16 19. Åbent tirsdage og torsdage 14-17.

Århus afd.: Alfr. Berthelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Ove Lembcke, Brødregade 19, Randers. (06) 42 51 30.

Midlertidig næstform.: Erik Beerman, Toldbodgade 61, tlf. (01) 14 04 31.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. (06) 42 67 22.

Århus afd.: Tonny Johansen, Trillegårdsvej 30, 8210 Århus V. (06) 15 06 46.

Kass.: Th. Nielsen, Jens Baggesensvej 66, 8210 Århus V. (06) 16 50 80.

Randers afd.: O. Lembcke, Brødregade 19, 8900 Randers. (06) 42 51 30.

Kass.: Jenny Fuks, Herman Stillingsvej 68, 8900 Randers. (06) 42 63 61.

Sjællands afd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse. (02) 48 56 74.

Kass.: Helge Brinch, CF-stationen, 3310 Ølsted. (03) 34 91 43.

Region I: Frits A. Lybek, Ahornvej 5, 9575 Terndrup. (08) 33 57 58.

Kass.: Sv. Jönsson, Konvalvej 45, 9000 Aalborg. (08) 18 34 73.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Arnold Jensen, Velhustedvej 5, 6933 Kibæk. (07) 19 14 92.

Kass.: Axel G. Nielsen, Graven 18, 8700 Horsens. (05) 62 60 00.

HORSERØD

Fmd.: Heinrich Davidsen, Kastrupvej 90, 2300 København S. (01) 55 34 99.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Holger Grome, Tårnby Torv 24, 2770 Kastrup. (01) 50 33 86.

Næstfmd.: Mogens Petersen, Skallerupvej 20, 4760 Vordingborg. (03) 78 12 04.

Kass.: Ib Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. (01) 75 58 03.

Skr.: Niels Otto KØster, Offenbachsvej 27, 2450 København SV. (01) 17 24 97.

Medlemskort og arkiv: Alex Bindeballe, Bakken 10, Nors, 7700 Thisted. (07) 98 11 95.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N. (01) 35 50 12.

Skr.: Alf Møller, Ørsbjergskovvej 15, 5591 Gelsted. (09) 49 14 35.

Kass.: Banke Jung-Jensen, Skalbjergrvej 32, 5230 Odense M. (09) 13 38 03.

Esbjerg:

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. (90) 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kieruff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. (02) 98 11 77.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Cilla Cohn, Rosenborggade 2, 1130 Kbh. K. (01) 13 15 75.

Næstfmd.: Max Gritzman, Nr. Søgade 49, 1370 Kbh. K. (01) 14 57 37.

Næstfmd. og kass.: S. Fischermann, C.J. Frandsensvej 15, 2400 Kbh. NV. (01) 67 05 76.

DE ERHVERVSHÆMMEDE

Adresser i København:
Kontor: Hulgårdsvej 110, 2400 Kbh. NV. (01) 19 67 91.

Fmd.: Rasmus Bonde-Larsen, Marievej 7, 2740 Skovlunde. (02) 94 99 04.

Næstfmd. og socialsekretær: Carl Nommels, Kostenborgvej 23, 2650 Hvidovre. (01) 75 00 67.

Skr.: Erna Watson, Rørholmegade 12, 1352 Kbh. K. (01) 11 95 41.

Kass.: Anders Mogensen, Valbygårdsvej 75, 2500 Valby. (01) 17 59 12.

Leder af arkiv: Olaf Jørgensen, Jens Juulsgade 52, 2100 Kbh. Ø. (01) ØBro 4334.